

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาศถานการณ์และความต้องการจำเป็นตามความคิดเห็นของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย เทศบาลตำบลท่ายาง ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวทางประกอบสำหรับการศึกษาวิจัย ได้แก่

1. แนวคิดเกี่ยวกับการกำจัดขยะ
2. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็น
3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
4. ข้อมูลบริบทเทศบาลตำบลท่ายางและการดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอย
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบการดำเนินการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย

1.1 ความหมายเกี่ยวกับขยะมูลฝอย

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้คำจำกัดความของคำว่า “มูลฝอย” หมายถึง เศษสิ่งของที่ทิ้งแล้ว หยากเชื้อ และคำว่า “ขยะ” หยากเชื้อ มูลฝอย จะเห็นว่าตามพจนานุกรม ให้ความหมายคำสองคำนี้แทนกันได้ ในทางวิชาการ “ขยะมูลฝอย” หมายถึง บรรดาสิ่งของที่ไม่ต้องการใช้แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของแข็ง จะเน่าเปื่อยได้หรือไม่ก็ตาม รวมถึงเถา ซากสัตว์ มูลสัตว์ ฟันละออง และเศษวัตถุที่ทิ้งแล้วจากบ้านเรือน ที่พักอาศัย สถานที่ต่างๆ รวมถึงสถานที่สาธารณะ ตลาดและโรงงานอุตสาหกรรม ยกเว้น อุจจาระ ปัสสาวะ ของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งปฏิกูลที่ต้องการเก็บและกำจัดที่แตกต่างออกไปขยะ

ขยะมูลฝอย หมายถึง สิ่งปฏิกูลที่อยู่ในรูปของของแข็ง ซึ่งอาจจะมีน้ำหรือความชื้นปะปนมาด้วยจำนวนหนึ่ง ขยะที่เกิดจากอาคารที่พักอาศัย สถานที่ทำการ โรงงานอุตสาหกรรม หรือตลาด ก็ตามจะมีปริมาณและลักษณะแตกต่างกันออกไป ถ้าขยะไม่มีการเก็บและกำจัดอย่างถูกต้องและเหมาะสมก็จะทำให้เกิดปัญหาได้ (คณะทำงานศึกษาปัญหาเกี่ยวกับขยะมูลฝอย 2521 อ้างถึงใน วิโรจน์ ตันติธรรม 2543)

ขยะ หมายถึง ของที่ไม่ใช้หรือไม่ต้องการแล้ว และต้องการกำจัดออกไปนั่นเอง ขยะเป็นศัพท์ที่คนส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการหรือประชาชนทั่วไปคุ้นเคย และนำมาใช้อย่างแพร่หลาย เช่น เขตปลอดขยะ รถขยะ ฯลฯ แต่สำหรับคำว่า มูลฝอย มักถูกนำมาใช้เป็นคำค่อนข้างสุภาพและเป็นทางการมากกว่า (โพยม รุจิรัฐวรวงศ์ 2543: 6)

ขยะมูลฝอย หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้ ต่างๆ ที่ไม่ต้องการใช้แล้วส่วนใหญ่เป็นของแข็งทั้งที่เน่าเปื่อยและไม่เน่าเปื่อย รวมทั้งขี้เถา ซากสัตว์ มูลสัตว์ ฟันละออง และเศษวัตถุต่างๆ ที่ทิ้งจากสถานที่ต่างๆ ทั้งสถานที่สาธารณะ ถนน อาคาร และโรงงานอุตสาหกรรม (ดวงพร โสติธิมานนท์ 2545: 31)

ขยะ เป็นเศษวัสดุที่ไม่มีผู้ใดต้องการ เช่น เศษอาหาร เศษกระดาษ เศษพลาสติก เครื่องใช้ที่ชำรุด เศษวัสดุจากการเกษตร อุตสาหกรรม การก่อสร้าง ตลอดจนใบไม้ ใบหญ้าหรือซากสัตว์ ขยะบางอย่างยังมีคุณค่าในตัวเองและอาจเป็นที่ต้องการของบุคคลอีกกลุ่ม (กรมควบคุมมลพิษ 2547: 2)

ดังนั้น ขยะมูลฝอย หมายความว่า สิ่งปฏิกูลที่อยู่ในรูปของของแข็ง ซึ่งอาจจะมีน้ำ หรือความชื้นปะปนมาด้วย ซึ่งมีทั้งอินทรีย์สาร และอนินทรีย์สารบางชนิดย่อยสลายได้โดยจุลินทรีย์ในเวลาอันรวดเร็ว โดยเฉพาะเศษอาหาร เศษพืชผัก แต่บางชนิดก็ไม่สามารถย่อยสลายได้เลย เช่น พลาสติก เศษแก้ว

1.2 ประเภทของขยะมูลฝอย

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้จำแนกประเภทของขยะออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (ดวงพร โสติธิมานนท์ 2545: 31)

1.2.1 ขยะมูลฝอย (General Waste) เกิดจากมีกิจกรรมต่างๆ ทั้งในการดำรงชีพ และกิจกรรมในส่วนของการดำเนินธุรกิจ มูลฝอยเหล่านี้เกิดจากบ้านเรือนที่พักอาศัย ร้านอาหาร ตลาดอาคารพาณิชย์ โรงพยาบาล โรงแรม สถานที่ทำงาน สถานที่สาธารณะ เช่น สถานที่พักผ่อนหย่อนใจถนน ตรอก ซอยและอื่นๆ ประกอบด้วยมูลฝอยที่เหลือจากการบริโภค เช่น เศษอาหาร ผัก ผลไม้และจากการอุปโภค เช่น กระดาษ พลาสติก ผ้า โลหะ แก้ว ไม้ หนังส ยาง หิน กรวด ทราย เป็นต้น

1.2.2 ขยะมูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรม (Industrial Waste) ขยะมูลฝอยเหล่านี้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปแต่ละประเภทของอุตสาหกรรมองค์ประกอบสำคัญที่เป็นตัวกำหนดลักษณะและองค์ประกอบของมูลฝอยประเภทนี้ได้แก่ วัตถุดิบ กรรมวิธีการผลิต ผลผลิต ผลพลอยได้จากการผลิตโดยทั่วไปแล้วมูลฝอยประเภทนี้มักจะมีสารที่เป็นอันตราย ได้แบ่งขยะมูลฝอยตามลักษณะทางกายภาพได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้ (โพยม รุจิรัฐวรวงศ์ 2543: 7)

1) ขยะมูลฝอยเปียก หรือที่เรียกกันว่าขยะมูลฝอยที่เน่าเปื่อยได้ง่าย (Garbage or Feed Wasted) หมายถึง สิ่งปฏิกูลที่ได้จากการเตรียมอาหารหรือเศษวัสดุต่างๆ ที่เหลือจากการประกอบอาหาร ห้องครัว ร้านอาหาร ตลาดสด ขยะประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นพวกอินทรีย์มีน้ำหรือมีความชื้นสูงกว่าร้อยละ 50 จึงทำให้เกิดการเน่าเปื่อยได้รวดเร็วมีกลิ่นเหม็นและเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค รวมทั้งการกัฏยเชื้อของสัตว์ ขยะจำพวกนี้ได้แก่ เศษอาหารต่างๆ เศษผัก เศษผลไม้ เศษเนื้อสัตว์อาหารที่เหลือทิ้ง ฯลฯ

2) ขยะมูลฝอยแห้งหรือขยะมูลฝอยที่เน่าเปื่อยยาก (Rubbish) หมายถึง เศษวัสดุต่างๆ ที่เหลือใช้ทั่วไป ซึ่งโดยปกติแล้วมูลฝอยแห้งจะมีความชื้นและและน้ำหนักร้อยกว่ามูลฝอยเปียกหรือมูลฝอยที่เน่าเปื่อยได้ง่าย ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) ขยะแห้งที่เป็นเชื้อเพลิงได้ (Combustible Rubbish) ได้แก่ เศษไม้ เศษหญ้า กระจาด ลังกระจาด ลังไม้ เป็นต้น

(2) ขยะที่เผาไหม้ไม่ได้ (Noncombustible Rubbish) ได้แก่ เศษแก้ว เศษโลหะต่างๆ ขวด กระจก เป็นต้น

3) เถ้า (Ashes) หมายถึง สิ่งของที่มีเหลือจากการเผาไหม้ เช่น จี้เถ้า จากถ่านและวัสดุต่างๆ ที่เหลือจากการหุงต้ม การเผาน้ำมันที่ใช้ในการอุตสาหกรรม และการเผาไหม้ของเชื้อเพลิงพวกไม้ ถ่านหิน ซึ่งในแถบประเทศที่มีอากาศร้อนจะมีปริมาณน้อยมากไม่ก่อให้เกิดปัญหาเท่ากับประเทศในแถบที่มีอากาศหนาวที่ต้องใช้ความร้อนช่วยในการให้ความอบอุ่น ซึ่งใช้เชื้อเพลิงมากทำให้เกิดขยะประเภทนี้เป็นปัญหาต่อการเก็บขน นอกจากนี้ถ้าการเก็บรวบรวมไม่ดีแล้วทำให้ฟุ้งกระจายเกิดปัญหาดูตามมาอีกมาก

คณะทำงานศึกษาปัญหาเกี่ยวกับขยะมูลฝอย 2521 (อ้างถึงใน วิโรจน์ ตันติธรรม 2543) แบ่งประเภทของขยะมูลฝอยเป็น 12 ชนิด ได้แก่

1. ขยะสด หรือขยะมูลฝอยที่เน่าเปื่อยได้ง่าย (Garbage) เช่น เศษเนื้อ เศษผัก และเศษอาหาร เป็นต้น

2. ขยะแห้ง หรือขยะมูลฝอยที่เน่าเปื่อยยาก (Robbins) เช่น เศษกระจาด เศษผ้า เศษไม้ กิ่งไม้ แก้ว ยาง กระเบื้อง เศษโลหะต่าง ๆ เป็นต้น

3. จี้เถ้า (Ashes) เป็นขยะมูลฝอยที่เกิดจากสิ่งที่เหลือของการเผาไหม้ เช่น เถ้าที่เกิดจากเตาไฟที่ใช้ในการปรุงอาหาร

4. ขยะมูลฝอยจากถนน (Street Refuse) เช่น เศษสิ่งของต่างๆ ที่กวาดจากถนน ตรอก ซอย และที่อื่นๆ

5. ซากสัตว์ (Dead Animals) ได้แก่ สัตว์ที่ตายแล้วทุกชนิด ขยะมูลฝอยชนิดนี้จะเน่าเปื่อยเร็ว และมีกลิ่นเหม็น

6. ซากยานพาหนะ (Abandoned Vehicles) ได้แก่ ยานพาหนะทุกชนิดที่หมดสภาพการใช้งาน หรือใช้งานไม่ได้แล้ว รวมตลอดทั้งชิ้นส่วนประกอบของยานพาหนะด้วย เช่น ยาง ล้อ แบตเตอรี่

7. มูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรม (Industrial Refuse) ได้แก่ เศษวัสดุที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้วัสดุนั้นไม่หมด หรือใช้การไม่ได้แล้ว

8. ขยะมูลฝอยจากการรื้อถอนสิ่งก่อสร้าง (Demolition Refuse) ได้แก่ เศษวัสดุก่อสร้าง เช่น เศษไม้ เศษปูน และอิฐหัก หรือเศษที่เกิดจากการรื้อถอนต่างๆ

9. ขยะจากการกสิกรรม (Agricultural Wastes) ได้แก่ กิ่งไม้ หญ้า ฟางข้าว

10. ของใช้ชำรุด (Bulky Wastes) เช่น เตารีด ตู้เย็น โทรทัศน์หรือเครื่องใช้อื่นๆ ที่ไม่สามารถนำมาให้ประโยชน์เช่นเดิมได้

11. ขยะพิเศษ (Special Wastes) ได้แก่ ขยะที่มีอันตราย สารเคมี เชื้อโรค หรือเอกสารลับ

12. กากตะกอนของน้ำโสโครก (Sewage Treatment Residues)

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2547: 4) ได้แบ่งประเภทขยะออกเป็น 4 ประเภทตามความยากง่ายของการย่อยสลายหรือการเน่าเปื่อยและความเป็นพิษ ดังนี้

ประเภทที่หนึ่ง คือ ขยะที่ย่อยสลายได้ง่าย เป็นขยะมูลฝอยที่เป็นสารอินทรีย์ มีสภาพนำมาหมักเป็นปุ๋ยได้ ย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ เช่น เศษอาหาร เศษผักพืช เศษผลไม้ และซากสัตว์ เป็นต้น

ประเภทที่สอง คือ ขยะมูลฝอยทั่วไปเป็นขยะมูลฝอยที่เป็นสารอินทรีย์ย่อยสลายไม่ได้ ไม่เป็นขยะมูลฝอยอันตรายและรีไซเคิลยากหรือไม่คุ้มค่าการนำไปรีไซเคิล เช่น วัสดุก่อสร้าง แก้ว ฝู่นตะกอนจากถนนและถุงพลาสติก โฟม พลาสติก ที่ปนเปื้อนอาหาร เป็นต้น

ประเภทที่สาม คือ ขยะมูลฝอยที่นำกลับมาใช้ได้ใหม่หรือขยะมูลฝอยมีค่าหรือขยะมูลฝอยรีไซเคิล เป็นขยะมูลฝอยที่สามารถนำมาขายหรือเพื่อผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น เศษโลหะ ถุงพลาสติก ก่อถ่วงกระดาษและกระดาษหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

ประเภทที่สี่ คือ ขยะมูลฝอยอันตราย เป็นขยะมูลฝอยที่มีอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะมูลฝอยปนเปื้อนกับมันตรังสี สารเคมีทั้งแล้ว ยาเสื่อมสภาพ ของมีคม ขยะมูลฝอยติดเชื้อ เป็นต้น

1.3 แหล่งกำเนิดของขยะมูลฝอย

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2537: 14) ได้กล่าวว่า การจัดการขยะ หากจะให้มีประสิทธิภาพสูงสุดแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาแหล่งกำเนิดของขยะ เพื่อให้สามารถวางแผน และควบคุมปริมาณขยะจากแหล่งกำเนิดนั้นๆ โดยทั่วไปแล้วแบ่งออกเป็น 3 แหล่ง ดังนี้

1) **ชุมชน** เป็นแหล่งที่กำเนิดขยะที่ใหญ่ที่สุดโดยเฉพาะอาคารบ้านเรือน ที่พักอาศัย จะมีปริมาณขยะมากกว่าแหล่งอื่นๆ

2) **โรงงานอุตสาหกรรม** โรงงานทั่วไปมักจะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเฉพาะจุดเท่านั้น เมื่อได้รับการจัดการแล้วปัญหาจะหมดไป จึงเป็นแหล่งที่สร้างปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าแหล่งชุมชน

3) **เกษตรกรรม** เป็นแหล่งที่ไม่สร้างปัญหามากนัก เนื่องจากเกษตรกรรมมักจะกำจัดได้เอง ซึ่งถือได้ว่าสร้างปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าแหล่งอื่น ๆ มาก

1.4 ระบบการจัดการขยะมูลฝอย

กรมควบคุมมลพิษ (2547: 14) กล่าวถึง การกำจัดขยะมูลฝอยไว้ว่า การใช้เทคโนโลยีกำจัดมูลฝอยขึ้นอยู่กับภารกิจและการเก็บขยะมูลฝอยจากแหล่งกำเนิด ตลอดจนเทคโนโลยีการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอย ดังนั้นเทคโนโลยีที่ใช้ในการกำจัดขยะมูลฝอยที่ผ่านการพิสูจน์กันเป็นที่ยอมรับกัน มีอยู่อย่างแพร่หลาย เนื่องจากสามารถป้องกันมิให้เกิดปัญหาสุขภาพและส่งผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ได้แก่ การฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาล (Sanitary Landfill) การเผา (Incineration) และการหมักทำปุ๋ย (Composting) นอกจากนี้มีการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ด้วย การกลั่นทำลาย การหมักแบบชีวไบโอเทรติก การหมักแก๊สชีวภาพ เป็นต้น การจัดการมูลฝอยมีการกระทำกิจกรรมแบ่งออกได้ 6 ส่วนใหญ่ๆ ดังนี้

1. การทิ้งมูลฝอย
2. การจัดการมูลฝอย
3. การรวบรวมขนมูลฝอย
4. การขนถ่ายและการขนส่ง
5. การนำส่วนของขยะมูลฝอยที่ยังใช้ได้อีกกลับมาใช้ใหม่
6. การกำจัดขั้นสุดท้าย

ส่วนพัชรี หอวิจิตร (2529: 56) ได้จัดระบบการจัดการมูลฝอยสำหรับชุมชนทั่วๆ ไป ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

1. การทิ้งขยะมูลฝอย เกิดขึ้นจากการที่ผู้ทิ้งเห็นว่าวัสดุต่างๆ ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อีกแล้ว จึงทิ้งหรือรวบรวมไว้เพื่อกำจัดต่อไป การทิ้งขยะเป็นกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับบุคคลผู้ใช้วัสดุนั้นๆ ว่าจะยังใช้ประโยชน์จากวัสดุนั้นหรือไม่ ซึ่งกิจกรรมนี้นับเป็นส่วนสำคัญยิ่งของระบบการจัดการขยะมูลฝอย เพราะปริมาณของขยะมูลฝอยที่ต้องการกำจัดอันรวมถึงค่าใช้จ่ายเพื่อการจัดการขยะมูลฝอยนั้น จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสามารถในการควบคุมกิจกรรมนั้น

2. การจัดการมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิด ในส่วนนี้มุ่งสนใจขยะมูลฝอยที่มาจากชุมชนมากกว่าแหล่งอื่นๆ เพราะขยะชุมชนมีส่วนประกอบหลากหลาย และเกิดขึ้นในแหล่งที่อยู่อาศัยของคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตที่มีผู้คนอยู่กันอย่างแออัด ไม่มีพื้นที่เพียงพอที่จะเก็บขยะที่เกิดขึ้นได้ และถึงจะมีพื้นที่เพียงพอจะเก็บก็ต้องมีการเก็บขนย้ายหรือกำจัดไปในเวลาอันควร มิฉะนั้นจะเกิดการเน่าเหม็นที่ไม่น่าดูและอาจมีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนได้ ดังนั้นต้องมีการออกแบบถังขยะให้มีขนาดและรูปแบบที่เหมาะสมในการดำเนินงาน จะเชื่อมโยงกับส่วนอื่นๆ ของการจัดการขยะมูลฝอย

3. การรวบรวมขน หมายถึง กิจกรรมตั้งแต่การขนถ่ายขยะมูลฝอยจากถังขยะไปจนถึงการขนขยะไปถ่ายจุดหมายปลายทาง การจัดระบบการรวบรวมขนที่เหมาะสมสำหรับเมืองใหญ่จะมีความยุ่งยาก เช่น การเลือกชนิดรถขยะ เส้นทางเดินรถ การพิจารณาความเหมาะสมในการจัดตั้งสถานีขนถ่ายมูลฝอย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการจัดการขยะในชุมชน จะต้องจัดเตรียมภาชนะ และรถสำหรับเก็บรวบรวมขยะมูลฝอย ตามข้อกำหนดกรมควบคุมมลพิษ (2547) ดังต่อไปนี้

1. ภาชนะสำหรับรองรับขยะมูลฝอย

1.1 จัดวางภาชนะรองรับขยะในบริเวณพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นเช่น ตลาด ที่พักอาศัย สถาบันการศึกษา ชุมชน อุตสาหกรรม หรืออื่นๆ ตามข้อกำหนดอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- จัดวางภาชนะรองรับขยะแบบแยกประเภทในอัตราไม่น้อยกว่า 500 ลิตรต่อ 50 – 80 หลังคาเรือน หรือต่อประชากร 350 คน หรือตามความเหมาะสมของชุมชน

- จัดให้มีภาชนะหรือสถานที่ที่ใช้สำหรับเก็บกักขยะแบบแยกประเภท ณ จุดรวบรวมขยะ (Station) ของชุมชน เพื่อรอการเก็บขนไปกำจัดหรือดำเนินการอย่างอื่น โดยให้มีความจุไม่น้อยกว่า 3 เท่าของปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในแต่ละวันหรือตามความเหมาะสมของสถานที่

1.2 การจัดหาภาชนะรองรับขยะ หรือสถานที่เก็บกักขยะรวมในชุมชน จะต้องพิจารณาตามลักษณะของขยะที่จะทำการคัดแยก เช่น จัดหาภาชนะหรือสถานที่เก็บกักขยะย่อยสลายและขยะรีไซเคิล หรือขยะรีไซเคิล ขยะย่อยสลาย และขยะทั่วไป หรือขยะรีไซเคิล ขยะย่อยสลาย ขยะทั่วไปและขยะอันตราย

1.3 สถานที่ที่ใช้สำหรับเก็บกักขยะรวมในชุมชนจะต้องมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

- ผนังต้องทำด้วยวัสดุถาวรและทนไฟ
- พื้นผิวภายในต้องเรียบและกันน้ำซึม
- ต้องมีการป้องกันกลิ่น น้ำฝน และสัตว์คุ้ยเขี่ยหรือพาหะนำโรค
- มีความสะดวกในการทำความสะดวกและรวบรวมน้ำเสียที่เกิดจากขยะเพื่อนำไปบำบัด
- ต้องมีระบบระบายและถ่ายเทอากาศที่ดี และป้องกันน้ำเข้าสู่สถานที่เก็บกัก
- ตั้งอยู่ห่างจาก แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค สถานที่ประกอบอาหาร สถานที่รับประทานอาหาร บริเวณที่เลี้ยงเด็กอ่อน หรือสนามเด็กเล่นตามข้อกำหนดของท้องถิ่น หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- ตั้งอยู่ในบริเวณที่สาธารณชนเข้าถึงได้ง่าย และรถเก็บขนขยะ สามารถเข้าไปดำเนินการขนถ่ายได้สะดวก
- มีเครื่องปิดกั้นให้พ้นจากสายตาสาธารณชนและมีรั้วรอบขอบชิด
- มีเครื่องหมายแสดงว่าเป็นสถานที่เก็บกักขยะ ป้ายแสดงแผนการเก็บขนและแผนฉุกเฉินสำหรับช่วงเวลาที่ความจุของสถานที่ไม่เพียงพอเนื่องจากความล่าช้าในการขนส่งขยะไปจัดการ

1.4 ภาชนะรองรับขยะ หรือสถานที่เก็บกักขยะรวมในชุมชน จะต้องตั้งอยู่ในที่ที่ไม่มีสิ่งกีดขวางทางจราจร และการสัญจรของประชาชน

1.5 ขยะจะต้องถูกเก็บรวบรวมไว้ในภาชนะรองรับแบบแยกประเภทตามที่ได้ระบุไว้บนภาชนะหรือสถานที่เก็บกักขยะซึ่งได้จัดเตรียมไว้สำหรับชุมชนนั้น

2. การเก็บขนขยะมูลฝอย มี 2 วิธี คือ

2.1 วิธีเก็บโดยตรง (Direct Collection) คือ การส่งรถและเจ้าหน้าที่ออกไปเก็บขยะมูลฝอยตามที่อยู่อาศัยและสถานที่ต่างๆ ที่รถสามารถเข้าถึงหรือให้เจ้าของขยะมูลฝอยจากที่อยู่อาศัยของตน มาใส่ยังถังรถเก็บขนขยะมูลฝอย ที่เข้าไปรับแล้วนำขยะมูลฝอยไปทำลาย

2.2 วิธีเก็บโดยทางอ้อม (Indirect Collection) หน่วยงานที่รับผิดชอบในพื้นที่นำถังรองรับขยะมูลฝอยไปตั้งไว้ตามถนนสายต่างๆ และบริเวณที่มีขยะมูลฝอยเป็นจำนวนมาก เช่น ศูนย์การค้า ตลาดสด และย่านชุมชน เพื่อให้ประชาชนที่ผ่านไปมา หรือผู้ใกล้เคียงนำขยะมูลฝอยมาใส่ถังรองรับซึ่งมีขนาดต่างๆ กัน เมื่อถังรองรับมูลฝอยเต็มก็จะมีรถมาเก็บขยะมูลฝอยนั้นไปทำลาย

4. การกำจัดขั้นสุดท้าย เป็นที่นิยมมากเพราะมีต้นทุนในการดำเนินการน้อยที่สุด ได้แก่ วิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ วิธีนี้สามารถกำจัดขยะมูลฝอยได้ 100% และสามารถรองรับของเหลือจากการกำจัดด้วยวิธีอื่นใด แต่วิธีนี้มีข้อเสีย คือ เนื้อที่ในการดำเนินงานมากอาจถูกต่อต้านจากประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกับบริเวณหลุมฝังกลบ และถ้าดำเนินการไม่ดีอาจส่งผลกระทบต่อมลพิษทางดิน ทางน้ำ จากการรั่วซึมของน้ำขยะ และถ้ากลบทับด้วยดินไม่ดีอาจก่อให้เกิดปัญหากลิ่นเหม็นและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์นำโรคได้

สรุปการจัดการมูลฝอยโดยทั่วไปจะประกอบด้วย 4 ส่วนคือการทิ้งขยะมูลฝอย การจัดการมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิด การรวบรวมขน การกำจัดขั้นสุดท้าย

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ปัญหาการจัดการขยะชุมชนมีแนวโน้มที่จะรุนแรงขึ้นเนื่องจากปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องแต่หน่วยงานที่รับผิดชอบไม่สามารถหาที่ดิน เพื่อกำจัดขยะในระยะยาวได้ รวมทั้งขาดแคลนเครื่องมืออุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมและกำจัดขยะให้ถูกสุขลักษณะ ทำให้มีขยะตกค้างโดยมีสาเหตุมาจากการมีงบประมาณจำกัด ขาดการวางแผนร่วมกับชุมชน ขาดระเบียบแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน บุคลากรขาดความชำนาญ การนำขยะกลับมาใช้ใหม่ ความร่วมมือของประชาชน เป็นต้น

กรมควบคุมมลพิษ (2547: 4) ได้กำหนดแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนไว้ 4 ด้าน มีสาระสำคัญ คือ

1. ด้านการจัดการ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ใช้หลักการ ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pay Principle) กับประชาชนและหน่วยงานของรัฐที่เป็นผู้ผลิตขยะมูลฝอยหรือดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยไม่เหมาะสม ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสุขภาพอนามัยของอนามัยและสิ่งแวดล้อม

1.2 ให้มีการจัดทำแผนหลักในระดับจังหวัดและแผนปฏิบัติการจัดการมูลฝอยระดับจังหวัด ให้สอดคล้องกับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับชาติ

1.3 กำหนดมาตรฐานหลักเกณฑ์การปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสม ตั้งแต่การเก็บขน การขนส่งและการกำจัด เพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ

1.4 กำหนดประเภทผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ที่ผู้ผลิตต้องนำกลับคืน เพื่อการลดปริมาณขยะมูลฝอย

1.5 ติดตามตรวจสอบและประเมินสภาพปัญหา จากการจัดการขยะมูลฝอย ชุมชนและแหล่งกำเนิดต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

1.6 ให้มีการจัดเตรียมที่ดินที่เหมาะสมสำหรับใช้กำจัดขยะมูลฝอยในระยะยาว รวมทั้งมีการกำหนดสงวนไว้เพื่อการกำจัดขยะมูลฝอยในผังเมืองด้วย

1.7 การจัดทำและพัฒนาระบบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยให้เป็น พื้นฐานเดียวกัน สามารถเปรียบเทียบหรือปรับให้ทันสมัยได้ตลอดเวลา

1.8 กำหนดองค์กรและหน้าที่ในการควบคุม กำกับดูแล การจัดการขยะมูลฝอย ของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนมิให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2. ด้านการลงทุน ควรดำเนินการดังนี้

2.1 จัดหาภาชนะรองรับขยะมูลฝอยให้แก่ชุมชนในอัตราถังละ 150 ลิตร ต่อประชากร 350 คน และรถเก็บขนขยะมูลฝอยขนาด 10 ลูกบาศก์เมตรต่อประชากร 5,000 คน

2.2 มีการลงทุนก่อสร้างสถานที่กำจัดขยะถูกสุขลักษณะ และมีการใช้เครื่องจักร ที่เหมาะสมกับลักษณะการใช้งานในพื้นที่ โดยรัฐลงทุนร่วมกับภาคเอกชนหรือรัฐสนับสนุนงบประมาณ ทั้งหมดหรือสมทบบางส่วนให้แก่ราชการส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ

2.3 การปรับปรุงและฟื้นฟูสถานที่กำจัดขยะเดิมที่ดำเนินการที่ไม่ถูกสุขลักษณะ

2.4 ให้มีการจัดตั้งศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยเป็นส่วนกลาง ซึ่งสามารถใช้ร่วมกันได้ ระหว่างชุมชนหลายแห่งที่อยู่ใกล้เคียงกัน ทั้งมีการนำเอาระบบการจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสาน (Integrate Municipal Solid Waste Management) มาประยุกต์ใช้

2.5 สนับสนุนให้มีการคัดแยกขยะมูลฝอยที่แหล่งกำเนิดในชุมชน ซึ่งได้แก่ ที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ สถาบันต่างๆ และโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ โดยอาศัยกลยุทธ์ของการคัดแยกขยะมูลฝอยออกเป็นประเภทต่างๆ ซึ่งจะต้องสอดคล้องกันกับวิธีการ เก็บรวบรวมและขนส่ง รวมทั้งวิธีการกำจัดที่มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2.6 ส่งเสริมการลงทุนแก่เอกชน ที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย รวมทั้งธุรกิจเกี่ยวกับการนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง จัดให้มีศูนย์ประสานข้อมูล การนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ (Waste Information)

2.7 สนับสนุนงบประมาณ ให้มีสิ่งจูงใจ ความช่วยเหลือด้านวิชาการ รวมทั้งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่เอกชนที่เข้ามาดำเนินธุรกิจด้านการจัดการขยะมูลฝอย หรือองค์กรสาธารณประโยชน์ที่ทำงานช่วยเหลือการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย เช่น มีการสร้างแรงจูงใจทางด้านการเศรษฐกิจ (Economic Incentive) การปรับปรุงราคาสินค้าให้สอดคล้องกับราคาต้นทุนจริง มีการปรับโครงสร้างของการเก็บภาษีสินค้าที่ก่อให้เกิดมลพิษ

3. ด้านกฎหมาย

3.1 ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอัตราค่าธรรมเนียมจัดการขยะมูลฝอย ให้สอดคล้องกับภาวะปัจจุบัน

3.2 กำหนดมาตรฐานควบคุมมลพิษจากสถานที่กำจัดขยะมูลฝอย เช่น กำหนดมาตรฐานน้ำทิ้ง มาตรฐานการระบายอากาศเสียจากปล่องเตาเผาขยะมูลฝอย

3.3 กำหนดให้สถานที่กำจัดขยะมูลฝอย ให้เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษ ที่จะต้องถูกควบคุมการระบายของเสียให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

3.4 กำหนดระเบียบข้อบังคับ มาตรฐานและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกลไกการเรียกคืนจากผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ และที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอย และการลดปริมาณขยะมูลฝอย

3.5 ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องกับอัตราค่าธรรมเนียมการลดและใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอย โดยกำหนดค่าธรรมเนียมในอัตราสูง บังคับสำหรับผู้ผลิตสินค้าที่ก่อให้เกิดขยะมูลฝอยมีปริมาณมาก หรือก่อให้เกิดของเสียที่ยากแก่การเก็บรวบรวม การขนส่ง การบำบัด และการนำกลับมาใช้ประโยชน์

3.6 กำหนดระเบียบข้อบังคับให้สถานียขนส่ง รถไฟ รถโดยสาร มีการกำจัดขยะมูลฝอยที่เหมาะสม

3.7 กำหนดระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยที่เกิดจากการก่อสร้าง

3.8 กำหนดให้มีระบบติดตามตรวจสอบบันทึกมลพิษ (Environmental Audit) จากแหล่งกำเนิดมลพิษ พร้อมทั้งส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีบทบาทในการตรวจสอบมากยิ่งขึ้น

4. ด้านการสนับสนุน

4.1 สนับสนุนให้เอกชนดำเนินธุรกิจการบริการด้านเก็บขน ขนส่งและกำจัดขยะมูลฝอยในรูปของการว่าจ้าง การร่วมทุน หรือการให้สัมปทานหรือรับจ้างควบคุมระบบกำจัดขยะมูลฝอย

4.2 สนับสนุนให้มีกิจกรรมเพื่อปลูกฝังทัศนคติและสร้างค่านิยมให้แก่เยาวชน และประชาชนทั่วไป ในการรักษาความสะอาดของบ้านเมืองและในการกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกต้อง

4.3 ให้มีการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ด้านวิชาการ และให้มีการบริหารจัดการแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องการจัดการขยะมูลฝอย

4.4 สนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัย พัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอยจากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ ซึ่งจะต้องมีการผสมผสานกันระหว่างบุคลากร งบประมาณเทคโนโลยี องค์กรและประชาชนอย่างบูรณาการซึ่งก็คือ มีการให้ความร่วมมือกันนั่นเองจึงจะสามารถจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนได้

1.5 การลดปริมาณขยะ

1.5.1 การลดปริมาณขยะโดยการใช้เทคนิค 4R หรือ 5R

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2547: 18) กล่าวถึง วิธีการลดปริมาณขยะที่จะทิ้งลดลง อาจโดยการนำมาใช้ใหม่ให้เป็นประโยชน์ หรือทิ้งเท่าที่จำเป็น อย่าสร้างมูลฝอยขึ้นมากเกินไป การทำให้ขยะมูลฝอยเกิดขึ้นมาน้อยที่สุด ขบวนการจัดการขยะมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพและสามารถกระทำได้ ดังนี้

การลดการใช้ (Reduce) โดยเป็นการลดขยะจากแหล่งที่เกิดการทิ้งบรรจุภัณฑ์การใช้สินค้าชนิดเดิม เช่น พวงซัฟฟอก น้ำยาล้างจาน น้ำยาทำความสะอาด และถ่านไฟฉายชนิดชาร์จใหม่ เป็นต้น

การนำกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) เป็นการยืดอายุการใช้งานหรือใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น โดยการใช้ซ้ำแล้วซ้ำอีกหลายๆครั้งในรูปแบบเดิม หรือนำไปใช้ในรูปแบบอื่น ขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำก็จะถูกนำกลับไปใช้ในลักษณะต่างๆ เช่น แก้วก็จะมีภาชนะแก้วไปบรรจุภัณฑ์ใหม่ โดยผ่านการทำความสะอาดและฆ่าเชื้อโรค

การนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) เป็นการแยกวัสดุที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้อีก นำขยะที่คงรูปย่อยสลายได้ยาก เช่น กระดาษ เศษผ้า แก้ว นำกลับมาใช้ประโยชน์จากตัววัตถุดิบหรือวัสดุอื่นปะปนอยู่ในวัตถุดิบเหล่านั้นแล้วผ่านกระบวนการผลิต การนำพลาสติกกลับมาหลอมใหม่และผลิตเป็นเครื่องใช้ต่างๆ ได้อีก เป็นต้น

การซ่อมแซมนำกลับไปใช้ใหม่ (Repair) เป็นการนำเอาวัสดุที่ใช้แล้วชำรุดเสียหาย ซึ่งจะทิ้งเป็นมูลฝอยมาซ่อมแซมใช้ใหม่ เพื่อให้ใช้งานได้หลายครั้ง เช่น ซ่อมแซมวิทยุ อุปกรณ์ไฟฟ้าที่ชำรุด การปะยางรถยนต์ เป็นต้น

ล้าศักดิ์ ชวนิชย์ (2551: 11-12) กล่าวถึง วิธีจัดการกับขยะที่เพิ่มขึ้นโดยการใช้หลักการ 5 R ซึ่งได้แก่ Reduce Repair Reject Reuse และ Recycle จากปริมาณขยะทั้งหมดที่เพิ่มขึ้นทุกวัน เกือบครึ่งหนึ่งจะเป็นขยะที่เป็นประเภทขยะสดได้แก่ เศษพืช ผัก อาหาร ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะ

มาจากบ้านเรือน การเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการร่วมกัน โดยเราสามารถที่จะทำให้เกิดขยะน้อยที่สุด และกำจัดขยะเหล่านี้ได้โดยวิธีการ 5 R โดย 2 R แรกเริ่มจากการจัดการก่อนที่จะทำให้เกิดขยะ คือ

Reduce เป็นการลดปริมาณขยะที่แหล่งกำเนิด เพื่อให้คงเหลือขยะน้อยที่สุด เช่น ซื้อผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นเท่านั้น วางแผนในการซื้อ ไม่ซื้อพร่ำเพรื่อเกินความจำเป็น ซื้อผลิตภัณฑ์ที่บรรจุในหีบห่อที่ทำจากวัสดุซึ่งผ่านกระบวนการรีไซเคิล โดยจะสังเกตได้จากเครื่องหมาย ชื่อสินค้า ที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

Repair เป็นการซ่อมแซมสิ่งของต่างๆ ที่เสีย แต่สามารถนำมาใช้ต่อได้หากมีการซ่อมแซมแทนที่จะทิ้งเป็นขยะ อาจจะเริ่มจากการพิจารณาสินค้าตั้งแต่การเลือกซื้อ โดยเลือกสินค้าที่มีคุณภาพดี ใช้ได้นาน และสามารถซ่อมแซมได้หากเกิดการเสียหาย เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้อีก ทำให้ไม่สิ้นเปลืองเงินเพื่อซื้อของใหม่ และยังคงปริมาณขยะลงได้ส่วนหนึ่ง ซึ่งจะเป็นการช่วยลดปริมาณขยะโดยรวมลงได้ อีกทั้งยังเป็นการช่วยประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ และพลังงาน ส่งผลให้มลพิษที่จะเกิดจากขยะลดลงอีกด้วย 3 R ที่เหลือ จะเป็นการจัดการเมื่อเกิดขยะ

Reuse เป็นการนำขยะกลับไปใช้ใหม่ การใช้ผลิตภัณฑ์ซ้ำแล้วซ้ำอีกตามรูปแบบที่เป็นต้นกำเนิดของมัน ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ต้องการของครอบครัวหนึ่งอาจเป็นสิ่งที่ต้องการของอีกครอบครัวหนึ่งก็ได้ การนำกลับไปใช้ใหม่ ไม่จำเป็นต้องหมายถึงว่าสินค้าต้องถูกนำไปใช้ซ้ำ โดยเจ้าของเดิม เช่น ใช้ถุงผ้าสำหรับใส่ของแทนถุงพลาสติก หรือถุงกระดาษ ใช้กระดาษสองหน้า ใช้ผ้าเช็ดทำความสะอาดแทนกระดาษทิชชู นำกระป๋องหรือกล่องที่เคยโยนทิ้งบ่อยๆ มาดัดแปลงทำเป็นใส่ของกระจุกกระจิก

Recycle เป็นการนำผลิตภัณฑ์ที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่โดยเข้ากระบวนการผลิตใหม่ให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่ใกล้เคียงของเดิม หรือของใหม่ที่สามารถนำมาใช้ได้ อีก เช่น ถุงพลาสติก ใช้แล้วเอาไป Recycle เป็นปรอทปูพื้น กระดาษใช้แล้วหรือกระดาษหนังสือพิมพ์เอาไป Recycle เป็นกระดาษชำระ เป็นต้น

Reject เป็นการกำจัดขยะที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ หรือนำไปรีไซเคิลได้

1.5.2 การลดปริมาณขยะโดยการคัดแยก

พชรวรรณ ศรีวาลัย (2549: 209) ได้กล่าวถึง การคัดแยกขยะว่า หมายถึง การคัดแยกประเภทขยะ ณ แหล่งกำเนิดของขยะนั้นๆ หรือการคัดแยกประเภทขยะจำพวก ขวด แก้ว กระดาษ พลาสติก โลหะ ฯลฯ ที่ยังใช้ได้ ออกก่อนเพื่อนำไปขาย หรือจะทิ้งแยกในแต่ละถัง ตามชนิด และประเภทของขยะแต่ละชนิด

วิธีการคัดแยกขยะในปัจจุบันยังไม่มีรูปแบบชัดเจน ส่วนใหญ่จะมีการคัดแยกประเภทขยะเป็นทอดๆ โดยเริ่มจากแหล่งกำเนิดของขยะ ไปจนถึงระบบกำจัดขยะเป็นครั้งสุดท้าย อย่างไรก็ตามการแยกขยะที่แหล่งกำเนิดขยะจะช่วยลดปริมาณขยะเป็นอย่างดีแทนที่จะเน้นการคัดแยกขยะที่แหล่งกำจัดขยะซึ่งต้องใช้ต้นทุนสูงมาก สิ้นเปลืองพลังงาน เวลา และประสิทธิภาพการทำงานลดลง

การคัดแยกมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิดเป็นวิธีการจัดการมูลฝอยขั้นต้นที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง เนื่องจากมูลฝอยจะมีปริมาณน้อย ยังไม่คลุกเคล้ากับมูลฝอยอย่างอื่น และมูลฝอยยังไม่เน่าหรือส่งกลิ่นเหม็นรบกวน สามารถคัดแยกได้สะดวก และส่งผลให้การจัดการขั้นต่อไปง่ายขึ้นด้วย โดยทั่วไปแล้วการคัดแยกขยะมูลฝอยจากแหล่งกำเนิดนี้จะคัดแยกตามสภาพการใช้ประโยชน์มูลฝอยและเพื่อประโยชน์ในการกำจัดขั้นต่อไปเป็นหลัก

มุกดา สุขสวัสดิ์ (2549 อ้างถึงใน พชรวรรณ ศรีวาลย์ 2549: 68) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการคัดแยกประเภทของขยะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ณ แหล่งกำเนิดขยะ นอกจากจะช่วยลดปริมาณขยะที่เป็นปัญหาขยะล้นในชุมชนได้แล้ว ยังทำให้เกิดประโยชน์หลายด้านดังนี้

- 1) ทำให้ปริมาณขยะที่ต้องกำจัดลดลง
- 2) ลดค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะ และใช้พื้นที่กำจัดน้อยลง
- 3) ลดปริมาณขยะที่ตกค้างในชุมชน อันเนื่องมาจากปริมาณขยะมูลฝอยลดลง
- 4) ลดภาระการจัดการขยะโดยการเผาทำลาย หรือรอกการสลายตัว
- 5) ลดการเกิดสารพิษจากการเผาทำลาย หรือลดการทำลายชั้นโอโซน

ในบรรยากาศ จากการเผาทำลายพลาสติกและโฟม เป็นต้น

- 6) วัสดุที่แยกออกจากขยะสามารถนำไปขายได้
- 7) เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับผู้ประกอบการอาชีพค้าของเก่า
- 8) วัสดุที่คัดแยกจากขยะและหมุนเวียนนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ จะช่วยลด

การใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ และพลังงานที่ใช้ในการผลิตสินค้าเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

จากที่กล่าวมานั้น การจัดการขยะมูลฝอยที่ผ่านมาเป็นปัญหาที่หลายหน่วยงานพยายามแก้ไขปัญหามาตั้งแต่ในอดีต แต่จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาได้ เทคโนโลยีไม่ใช่คำตอบเพียงคำตอบเดียวของการแก้ปัญหา แต่เป็นเพียงการเปลี่ยนรูปแบบหรือเคลื่อนย้ายปัญหาหนึ่งไปสู่อีกปัญหาหนึ่งเท่านั้น การฝังกลบยังไม่ปรากฏว่าจะมีที่ฝังกลบใดที่ปราศจากปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม แม้แต่ที่ฝังกลบที่มีประสิทธิภาพสูงสุดก็ยังมีหลีกเลี่ยงปัญหาไม่ได้ มีการใช้เตาเผาขยะที่มีประสิทธิภาพสูงสุดอาจก่อให้เกิดผลผลิตทางเคมีที่เกิดขึ้นมาโดยไม่ได้ตั้งใจผลิตการทำปฏิกิริยา

อาจก่อให้เกิดปัญหาโลหะหนักที่ตกค้างในขยะอาจมีปัญหาเรื่องกลิ่นเหม็นรบกวน เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคและสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรค แหล่งมลพิษที่สามารถแพร่การชะล้างด้วยน้ำฝนและน้ำผิวดิน

1.6 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับขยะ

อัญชลี มีมุข (2538: 101-114) ได้กล่าวถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับขยะดังมีรายละเอียดดังนี้

1.6.1 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 โดยกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของทางราชการส่วนท้องถิ่น ในการกำจัดขยะมูลฝอยในเขตราชการส่วนท้องถิ่นนั้นและในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ราชการส่วนท้องถิ่นอาจมอบหมายให้บุคคลใดดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยแทนก็ได้ (มาตรา 108) แต่สำหรับเอกชนที่จะรับดำเนินการเก็บขนหรือกำจัดขยะมูลฝอย โดยทำเป็นธุรกิจหรือโดยได้รับประโยชน์ตอบแทนด้วยการคิดค่าบริการ จะต้องได้รับใบอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นจึงจะดำเนินการได้ (มาตรา 19, มาตรา 16) การกำจัดมูลฝอยสิ่งปฏิกูล และสิ่งเปื้อนเปื้อนในเขตที่ท้องถิ่นใดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นแต่ฝ่ายเดียวแต่ถึงกรณีเจ้าหน้าที่ของท้องถิ่นอาจจะอนุญาตให้บุคคลใดจัดทำในความควบคุมของตนก็ได้เช่นกันและเพื่อการดำเนินการตามมาตรานี้ให้เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นมีอำนาจออกเทศบัญญัติหรือข้อบังคับท้องถิ่นแล้วแต่กรณีดังต่อไปนี้

- 1) ให้มีที่รองรับมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลตามที่สาธารณะ และสถานที่เอกชน
 - 2) วางระเบียบการเก็บรวบรวมและขนมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
 - 3) กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการเก็บรวบรวม การขนมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
 - 4) ห้ามการถ่ายเททิ้งหรือให้มีขึ้นในถนนสาธารณะและที่สาธารณะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล และสิ่งเปื้อนเปื้อนอาจเป็นเหตุให้เสื่อมสภาพหรือความสะอาดหมดจด
 - 5) จัดการอื่นใดที่เห็นว่าจำเป็นให้ต้องสุจริตลักษณะการจัดการขยะมูลฝอยนี้
- กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ให้แก่ราชการส่วนท้องถิ่นในการออกข้อกำหนดของท้องถิ่นเพื่อให้เป็นประโยชน์ในการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ดังนี้ (มาตรา 20)
- (1) ห้ามการถ่ายเททิ้งหรือทำให้มีขึ้นในที่หรือทางสาธารณะมีสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอย นอกจากในที่ที่มีราชการส่วนท้องถิ่นจัดไว้ให้
 - (2) กำหนดให้มีที่รองรับสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยตามที่หรือทางสาธารณะและสถานที่เอกชน
 - (3) กำหนดวิธีการเก็บขนและกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอย หรือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสถานที่ใดๆ ปฏิบัติให้ถูกต้องด้วยสุจริตลักษณะตามสถานที่หรือหรือลักษณะการใช้อาคารหรือสถานที่นั้นๆ

(4) กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการให้บริการของราชการส่วนท้องถิ่น ในการเก็บขนสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอย ไม่เกินอัตราตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(5) กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการเก็บขนหรือการกำจัด สิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอย เพื่อไม่ให้ผู้ที่ได้รับใบอนุญาตตามมาตรา 19 ปฏิบัติ ตลอดจนมีการกำหนดอัตรา ค่าบริการขึ้นสูงตามลักษณะการให้บริการที่ผู้ได้รับใบอนุญาตตามมาตรา 19 พึงเรียกเก็บได้

1.6.2 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

ได้บัญญัติให้การเก็บรวบรวม การขนส่งและการจัดการด้วยประการใดๆ เพื่อบำบัดและกำจัดขยะมูลฝอย ให้เป็นไปตามกฎหมาย (มาตรา 78) หมายถึงพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และกรณี ที่ราชการท้องถิ่นจัดให้มีระบบกำจัดขยะมูลฝอยรวมโดยใช้เงินงบประมาณแผ่นดิน หรือเงินรายได้ ของราชการส่วนท้องถิ่น และเป็นกองทุนสิ่งแวดล้อม ราชการส่วนท้องถิ่นนั้นๆ จะดำเนินการจัดการ เองหรือจะจ้างผู้ที่ได้รับใบอนุญาตรับจ้างให้บริการกำจัดมูลฝอย เป็นผู้ดำเนินงานและควบคุมการ ทำงานระบบการกำจัดขยะมูลฝอยก็ได้ (มาตรา 77) ในกรณีเช่นนี้ราชการส่วนท้องถิ่นต้องมีอำนาจ ในการเก็บค่าบริการสำหรับการกำจัดมูลฝอยได้ ตามอัตราที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ โดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมมลพิษพิจารณากำหนดให้ (มาตรา 88) การกำจัดมูลฝอย ของอาคารสูงหรืออาคารใหญ่พิเศษนั้น พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 กำหนดให้รัฐมนตรี โดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมอาคารมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดระบบการกำจัด ขยะมูลฝอย โดยมีกฎกระทรวงฉบับที่ 33 พ.ศ.2535 กำหนดให้การกำจัดขยะมูลฝอยของอาคารสูง หรืออาคารใหญ่พิเศษจะต้องจัดเก็บโดยวิธีการขนลำเลียงหรือทิ้งลงสู่ปล่องมูลฝอย (มาตรา 78) จัดให้มี ที่พักมูลฝอยที่มีขนาดไม่น้อยกว่าสามเท่าของปริมาณขยะมูลฝอยแต่ละวัน และทำด้วยวัสดุทนไฟ ผิวภายในเรียบและกันน้ำซึม จะต้องมีการระบายน้ำเสียจากขยะมูลฝอยเข้าสู่ระบบบำบัดน้ำเสียและ ต้องห่างจากอาคารที่ทำประกอบการไม่น้อยกว่า 4 เมตร เว้นแต่ที่พักขยะมูลฝอยที่มีขนาดเกิน 3 ลูกบาศก์ เมตรต้องห่างจากอาคารดังกล่าวไม่น้อยกว่า 10 เมตร

1.7 การเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

แนวทางในการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล นับว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมาก ความสำเร็จของการจัดการขยะมูลฝอย ต้อง เริ่มต้นที่การจัดการกับประชาชนเป็นอันดับแรกก่อน ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนในท้องถิ่นเป็นปัจจัย สำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยอยู่ในปัจจุบัน

1.7.1 แนวทางที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรดำเนินการมีดังนี้

1) การให้ความรู้ความเข้าใจ การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลแก่ประชาชนทุกระดับ รวมทั้งผู้นำท้องถิ่น โดยควรให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของความสำคัญที่จะต้องมีการจัดการขยะมูลฝอย ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น การเข้าถึงความรู้ดังกล่าวนี้ควรผ่านกระบวนการฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับหน่วยงานหรือท้องถิ่นอื่นๆ อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดทำเป็นโครงการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยได้ โดยให้ผู้นำชุมชนเข้าร่วมโครงการ จากนั้นนำคณะไปศึกษาดูงานในท้องถิ่นที่มีการจัดการขยะมูลฝอยที่ดีและถูกหลักสุขาภิบาล

2) การจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครสิ่งแวดล้อม ควรมีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครสิ่งแวดล้อมขึ้นในท้องถิ่น โดยค้นหาศักยภาพของผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ด้านการจัดการขยะมูลฝอย ทั้งการคัดแยก และลดปริมาณขยะมูลฝอยจากแหล่งกำเนิด การทำโครงการปฎิหมักชีวภาพ การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ เพื่อชี้ให้เห็นว่าสามารถนำมูลฝอยอินทรีย์มาใช้ประโยชน์ได้ เพื่อให้เป็นต้นแบบในการขยายผลไปยังประชาชนทั่วไปให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

3) การประชาสัมพันธ์ หากในท้องถิ่นมีชุมชนริมน้ำ ควรเริ่มต้นในการประชาสัมพันธ์และรณรงค์ให้ชุมชนริมน้ำมีการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกหลักสุขาภิบาลก่อน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อมกับแหล่งน้ำ โดยการรณรงค์การคัดแยกขยะมูลฝอยเพื่อจำหน่าย ทั้งนี้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจจัดหาร้านรับซื้อของเก่ามาบริการในการรับซื้อขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้

4) การจัดกิจกรรมส่งเสริม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรริเริ่มทำโครงการเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยจากแหล่งกำเนิดอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการกระตุ้นชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับกลุ่มเยาวชนในการเข้าร่วมโครงการ เช่น จัดทำโครงการประกวดการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่ เป็นต้น เพื่อให้เกิดแรงจูงใจให้เยาวชนสนใจในกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ควรประสานความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการดำเนินกิจกรรม

5) การรณรงค์การลดและคัดแยกขยะมูลฝอยจากครัวเรือน ความสำเร็จของการจัดการขยะมูลฝอยก็คือ การที่มีขยะมูลฝอยเกิดขึ้นน้อยที่สุด ซึ่งจะไม่เป็นภาระต่อท้องถิ่นในการกำจัดต่อไป หากท้องถิ่นใดมีปริมาณขยะมูลฝอยในปริมาณมาก อีกทั้งยังมีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนั้นแสดงว่ามีกิจกรรมทำให้เกิดขยะมูลฝอยมากเช่นกัน ขณะเดียวกันการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ หรือการรณรงค์ให้ประชาชนมีระบบการคัดแยกขยะมูลฝอยจากครัวเรือนหรือจากแหล่งกำเนิด ก็เป็น

อีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปกำจัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันต่อเวลา ไม่มีขยะมูลฝอยตกค้างเกิดขึ้นการรณรงค์การลดและคัดแยกขยะมูลฝอยจากครัวเรือน เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของครัวเรือนเป็นหลัก หากสมาชิกในครัวเรือนหรือหัวหน้าครัวเรือนไม่เห็นความสำคัญก็เป็นไปได้ยากที่จะทำให้สำเร็จได้ อย่างไรก็ตาม หากครัวเรือนมีระบบการคัดแยกขยะมูลฝอยที่ถูกต้องแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองก็ควรวางแผนการจัดเก็บขยะมูลฝอยตามประเภทของขยะมูลฝอยที่ได้มีการคัดแยกไว้แล้วด้วยเช่นกัน

1.7.2 แนวทางปฏิบัติในการรณรงค์การลดและคัดแยกขยะมูลฝอยจากครัวเรือน ทำได้ดังนี้

- 1) ส่งเสริมการคัดแยกขยะมูลฝอยจากครัวเรือน ควรเลือกทำเฉพาะชุมชนย่อยที่พิจารณาแล้วเห็นว่ามีความศักยภาพในการร่วมโครงการได้เพื่อให้เป็นชุมชนนำร่อง โดยมีจำนวนครัวเรือนเป้าหมายประมาณ 40-60 ครัวเรือน
- 2) ส่งเสริมให้ครัวเรือนใช้ถุงบรรจุขยะมูลฝอยแบบแยกสี โดยให้ถุงสีเขียวเป็นขยะมูลฝอยที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ และถุงสีดำเป็นขยะมูลฝอยทั่วไป ทั้งนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรแจกถุงบรรจุให้กับครัวเรือนในพื้นที่เป้าหมายเพื่อสร้างแรงจูงใจที่ดี อีกทั้งเป็นการประเมินพฤติกรรมคัดแยกขยะมูลฝอยควบคู่ไปด้วย
- 3) จัดเก็บถุงบรรจุขยะมูลฝอย ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดวันและเวลาในการเก็บขนขยะมูลฝอยที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ เพื่อจำหน่ายและเป็นรายได้ให้กับครัวเรือนในพื้นที่เป้าหมาย อนึ่งในการกำหนดวันเก็บขยะมูลฝอยประเภทรีไซเคิลได้ หรือขยะมูลฝอยที่เป็นขยะมูลฝอยอันตรายนั้น ไม่ควรเก็บถี่จนเกินไป เนื่องจากอาจมีปริมาณขยะมูลฝอยน้อย ดังนั้นเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นแต่ละแห่งอย่างน้อยควรจัดเก็บเดือนละ 1-2 ครั้งก็เพียงพอและไม่เป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณในการดำเนินงาน
- 4) การลดปริมาณขยะมูลฝอยจากครัวเรือน สามารถดำเนินการได้ในรูปแบบของการส่งเสริมให้ครัวเรือนจัดทำถ่อคอนกรีต (ครัวเรือนที่มีพื้นที่ว่างเพียงพอ) หรืออาจใช้เป็นถังหมักขยะมูลฝอย ขนาดบรรจุ 20 ลิตรแทนก็ได้ โดยให้นำมูลฝอยอินทรีย์ ประเภทเศษผัก ผลไม้ เศษอาหารมาหมักรวมกันในภาชนะนี้ เพื่อให้เกิดการย่อยสลายเป็นปุ๋ยหมัก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจส่งเสริมและสนับสนุนโดยการแจกสารเร่งการย่อยสลาย (EM) เพื่อให้เกิดแรงจูงใจแก่ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ สำหรับขยะมูลฝอยที่หมักแล้วก็จะกลายเป็นปุ๋ยสำหรับการบำรุงต้นไม้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจมารับซื้อเพื่อจำหน่ายต่อไปก็ได้ แนวคิดนี้หากได้ดำเนินการอย่างจริงจังและมีผู้รับผิดชอบโดยตรงแล้ว จะช่วยให้ครัวเรือนเห็นความสำคัญของการลดปริมาณขยะมูลฝอย และยังช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจอีกประการหนึ่งด้วย

5) การมีส่วนร่วมในการจัดเก็บค่าธรรมเนียม เกือบทุกท้องถิ่นมักไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อการจัดเก็บค่าธรรมเนียมขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเนื่องจากกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตามการจัดเก็บค่าธรรมเนียมขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากในอนาคตภาครัฐไม่สามารถจะสนับสนุนงบประมาณในการแก้ไขปัญหาได้ทั้งหมดแต่ต้องอาศัยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการ โดยมีส่วนราชการคอยสนับสนุนเทคนิคทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง แนวทางในการจัดเก็บค่าธรรมเนียม จึงต้องดำเนินการด้วยความละเอียดอ่อน เพื่อให้ประชาชนมีความเต็มใจที่จะจ่าย ซึ่งมีแนวทางหลัก 4 ประการ ดังนี้

- (1) การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในการเต็มใจที่จะจ่ายค่าธรรมเนียม รวมทั้งวิธีการจ่ายค่าธรรมเนียมควรเป็นอย่างไร โดยให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน
- (2) การประชาสัมพันธ์รณรงค์ให้ประชาชนโดยทั่วไปได้รับทราบการจัดเก็บค่าธรรมเนียม
- (3) การกำหนดอัตราการจัดเก็บ ควรค่อยๆ เพิ่มอัตราจนถึงอัตราสูงสุดที่กำหนดไว้ตามระยะเวลาที่วางไว้และไม่กระทบต่อการประกอบอาชีพและสถานภาพทางเศรษฐกิจของประชาชน
- (4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดทำแผนการใช้จ่ายเงินที่ได้จากการจัดเก็บค่าธรรมเนียมให้ชัดเจนและโปร่งใส ประชาชนสามารถตรวจสอบได้

อนึ่ง การมีส่วนร่วมในการจัดเก็บค่าธรรมเนียม ในหลายพื้นที่ อาจใช้แนวทางการเชิญให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ รวมทั้งสถานประกอบการย่านพาณิชยกรรม ย่านท่องเที่ยว ย่านบริการต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่น เข้ามาร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมที่เหมาะสม โดยอาจตั้งเป็นคณะกรรมการหรือคณะทำงาน เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการจัดเก็บค่าธรรมเนียม โดยสถานประกอบการใดที่ทำให้เกิดขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูลในปริมาณมาก อาจต้องเสียค่าธรรมเนียมมากตามไปด้วย สิ่งที่ไม่ควรมองข้ามคือ เมื่อมีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีการวางระบบการให้บริการแก่ประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลให้เกิดประสิทธิภาพด้วย เช่นกัน

ตามที่กล่าวมาว่าประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอย และเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้นในการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ดังนั้นการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพในการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลของประชาชนจะสามารถนำไปกำหนดเป็นรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่ต้องการ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็น

2.1 ความสำคัญของการประเมินความต้องการจำเป็น

การวางแผนการทำงานจะต้องเริ่มการประเมินบริบท เพื่อให้เข้าใจสภาพที่เป็นอยู่ของหน่วยงาน และรู้ความต้องการของหน่วยงานว่าจำเป็นต้องได้รับการตอบสนองตอบในด้านใด การดำเนินงานดังกล่าวจำเป็นต้องมีเครื่องมือที่ช่วยในการทำงาน ด้วยเหตุนี้จึงมีการพัฒนาวิธีการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น (Needs assessment research) เพื่อช่วยวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางการแก้ไข (สุวิมล ว่องวานิช 2548: 26)

การวางแผนงานหรือโครงการ โดยมิได้คำนึงถึงความต้องการจำเป็นในระดับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่างๆ และหาแนวทางปรับความต้องการจำเป็นย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติและปัญหาอื่นๆ ตามมาอย่างไม่สิ้นสุด โดยเฉพาะโครงการด้านบริการสังคม การละเลยต่อความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย อาจเป็นเหตุให้โครงการนั้นขาดความร่วมมือและไม่บรรลุวัตถุประสงค์หรือให้บริการไม่ตรงกับความต้องการจำเป็นหรือไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย ทำให้เกิดความล่าช้าหรือสูญเสียทรัพยากรไปโดยเปล่าประโยชน์ (นิศา ชูโต 2536 อ้างถึงในสุวิมล ว่องวานิช 2548: 27)

ในบริบทของโรงเรียนการวิจัยการประเมินความต้องการจำเป็นทำให้สามารถระบุสิ่งที่จำเป็นของผู้เรียนซึ่งนำมาใช้ในการพัฒนาออกแบบการจัดการเรียนการสอน ซึ่งให้เห็นจุดอ่อนของผู้เรียน ระบุจุดอ่อนที่ครูควรได้รับการพัฒนา ซึ่งทิศทางที่โรงเรียนต้องการพัฒนาในอนาคต และยังใช้ประโยชน์ในการเสาะแสวงหาวิธีการพัฒนาผู้เรียนที่คาดว่าจะส่งผลกระทบตามมาที่เหมาะสมมากที่สุด การจัดทำข้อมูลสารสนเทศถือว่ามีความสำคัญต่อการวางแผนและการพัฒนาองค์กร การวิจัยการประเมินความต้องการจำเป็นทำให้สามารถกำหนดเป้าหมายของหน่วยงาน กำหนดระดับความสำเร็จที่มุ่งหวัง และกำหนดแนวทางใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยในการทำงาน นอกจากนี้ยังสามารถชี้จุดบกพร่องหรือปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางการแก้ไข การวิจัยการประเมินความต้องการจำเป็นจึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ในการวางแผนและพัฒนางาน และเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการตั้งแต่ก่อนเริ่มวางแผนงาน ระหว่างการปฏิบัติงาน หรือหลังสิ้นสุดการทำงาน นอกจากนี้ สุวิมล ว่องวานิช ยังกล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินความต้องการจำเป็น ไว้ว่าช่วยระบุปัญหาที่เป็นปัญหาที่แท้จริงทำให้เกิดการแก้ปัญหาได้ตรงจุดเป็นไปตามความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการและ/หรือองค์กร นอกจากนี้ ในการของบประมาณสนับสนุนโครงการจากแหล่งเงินทุนต่างๆ หากมีการใช้เทคนิคการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นช่วยในการสำรวจปัญหาหรือความต้องการของหน่วยงานหรือผู้เกี่ยวข้องก่อน จะทำให้โครงการและ/หรือองค์กรได้รับความเชื่อถือและมีความเป็นไปได้สูงที่จะได้รับการสนับสนุน (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ 2541 ศิริชัย กาญจนวาสี 2541 เขียวดี

วิบูลย์ศรี 2538 นิสิต ฐิต2536 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช 2548: 28) ซึ่งสุวิมล ว่องวานิชยังกล่าวถึง การวิจัยการประเมินความต้องการจำเป็นมีความสำคัญสำหรับการวางแผนแบบครบวงจร เป็น กระบวนการที่สำคัญและมีประโยชน์ดังต่อไปนี้

ประการแรก การวิจัยการประเมินความต้องการจำเป็น เป็นเครื่องมือบริหารที่มี ประสิทธิภาพทำให้สามารถกำหนดแผนงานที่สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงาน ป้องกันการ สูญเสียทรัพยากรกับการดำเนินงานที่ไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์การดำเนินงานมาอย่างแท้จริง

ประการที่สอง ผลที่ได้จากการวิจัยความต้องการจำเป็น เป็นข้อมูลที่สะท้อนภาพ บริบทที่เกิดขึ้นของหน่วยงาน ข้อมูลดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การวางแผน การกำหนด แนวทางพัฒนาองค์กรให้สอดคล้องกับสภาพที่เกิดขึ้น และสนองความต้องการขององค์กร กล่าวได้ว่า นักวิชาการได้ข้อมูลจากการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นในการกำหนดนโยบายใช้เป็นข้อมูล สนับสนุนการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรทุกขั้นตอน ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ และความเข้าใจอันดีระหว่างชุมชนกับองค์กร และระหว่างองค์กร นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ประเมินความต้องการจำเป็นยังสามารถใช้เป็นหลักเทียบในการดำเนินงาน นำมาช่วยกำหนด วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานให้มีความชัดเจน และมั่นใจได้ว่าวัตถุประสงค์ดังกล่าวสอดคล้อง กับความต้องการขององค์กรนั้นอย่างแท้จริง ประโยชน์ของการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น ในประเด็นนี้ สามารถขยายความให้ชัดเจนขึ้นว่า การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นจะให้คำตอบ แก่บุคคลทั่วไปเกี่ยวกับการนำทรัพยากรไปใช้ในการพัฒนางาน และสร้างความมั่นใจว่าสิ่งที่ได้ ปฏิบัติจะสนองความต้องการขององค์กรอย่างแท้จริง เนื่องจากมีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่รองรับการ ตัดสินใจ เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาองค์กร เป็นการป้องกันปัญหาการลงทุนที่ไม่สอดคล้อง กับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ได้ข้อมูลที่ชี้ความต้องการและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง การ วิจัยประเมินความต้องการจำเป็นจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยเป็นเกราะป้องกันไม่ให้เกิดการใช้อำนาจ ทางการเมืองในการวางแผนการดำเนินงานในทิศทางที่ไม่พึงประสงค์ รวมทั้งเป็นกลไกสำคัญ ที่ทำให้ เกิดความมั่นใจกับทุกฝ่ายและเป็นการป้องกันการตัดสินใจทางการเมืองได้ว่าเป็นไปอย่างโปร่งใส ยุติธรรม

ประการที่สาม การวิจัยการประเมินความต้องการจำเป็น เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานที่นำไปสู่การพัฒนาองค์กรตั้งแต่ขั้นตอนแรก ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของ การปฏิบัติงานและพัฒนาโครงการ การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นจะช่วยกำหนดเป้าหมายของ องค์กรจากผลการวิจัยซึ่งแสดงความต้องการจำเป็นของลูกค้ำและ/หรือองค์กร ขั้นตอนระหว่าง การดำเนินงาน การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น เป็นกระบวนการที่ช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นไปตาม แผนที่กำหนด และขั้นตอนสุดท้าย การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นเป็นกระบวนการที่ช่วย

กระตุ้นให้เกิดผลกระทบจากโครงการ ทำให้การพัฒนาการศึกษาได้รับการชี้แจงแนวทางจากฐานข้อมูลที่มีอยู่ ทำให้สามารถวัดการเปลี่ยนแปลงของการปฏิบัติงานในช่วงเวลาหนึ่ง (Gilmore and Campbell, 1996 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวาณิช 2548: 30)

สรุปได้ว่า การประเมินความต้องการจำเป็นมีประโยชน์ในการวางแผนที่มีโอกาสเกิดสัมฤทธิ์ผลตามที่หวัง เป็นข้อมูล ที่ใช้เป็นหลักเทียบความสำเร็จของการดำเนินงาน ทั้งในการวางแผนกลยุทธ์การทำงานของหน่วยงาน การพัฒนาบุคลากร การฝึกอบรม การประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินความต้องการจำเป็นยังเป็นประโยชน์ในบริบทของการศึกษาที่มีเป้าหมายอยู่ที่การพัฒนาผู้เรียน เป็นขั้นตอนสำคัญสำหรับครูผู้สอนในการศึกษาความต้องการจำเป็นของผู้เรียน ทำความรู้จักผู้เรียนที่ตนเองรับผิดชอบ ได้อีกด้วย

2.2 ประเภทของความต้องการจำเป็น

การกำหนดความต้องการจำเป็น ตามนิยามความต้องการจำเป็น มีบทบาทสำคัญต่อการออกแบบการประเมินความต้องการจำเป็น ซึ่ง สุวิมล ว่องวาณิช (2548: 41-42) ได้กล่าวถึงประเภทของการนิยามความต้องการจำเป็นไว้ดังนี้

1. การนิยามตามโมเดลความแตกต่าง (Discrepancy model) หมายถึง ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่มุ่งหวังกับสิ่งที่เป็นอย่างจริง นิยามนี้ยังสามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกกำหนดความต้องการจำเป็นในลักษณะของความแตกต่างของผลที่เกิดขึ้น แต่ไม่ได้กำหนดว่าต้องมีความแตกต่างกันเท่าใด จึงจะถือว่าเป็นความต้องการจำเป็น กลุ่มที่สองกำหนดความต้องการจำเป็นลักษณะของความแตกต่างของผลที่เกิดขึ้นก็ได้หรือไม่ก็ได้ เช่น มุมมองของ สคริฟเวน (Scriven) แต่เกณฑ์การพิจารณาว่าจะเป็นความต้องการหรือไม่ ให้พิจารณาจากประโยชน์ที่ได้รับ หากความต้องการจำเป็นได้รับการตอบสนอง หรือความเสียหายหรือผลเสียที่จะเกิดขึ้น หากความต้องการจำเป็นนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง นิยามนี้ สคริฟเวน เรียกว่า Performance needs

2. การนิยามตามโมเดลการแก้ปัญหา (Solution model) สคริฟเวน (Scriven) ให้ข้อเสนอแนะว่าความต้องการจำเป็นไม่ต้องกำหนดในลักษณะของความแตกต่างเสมอไปแต่สามารถกำหนดเป็นสิ่งที่หากไม่ได้รับการตอบสนองจะทำให้เกิดสถานะที่ไม่พึงประสงค์ขึ้น หรือสิ่งที่แสดงว่ามีความต้องการจำเป็นและเป็นประโยชน์ ซึ่งต้องเสริมในส่วนที่ขาดหายไป ให้มีความสมบูรณ์ขึ้น ความต้องการจำเป็นตามนิยามนี้ จัดอยู่ในกลุ่มของนิยามตามโมเดลการแก้ปัญหา (Solution model) หมายความว่า สิ่งที่ต้องการและจำเป็นต้องทำให้ได้ หรือทำให้เกิด หรือทำให้มี ซึ่งหากไม่ได้รับจะอยู่ในสถานะที่ไม่พึงประสงค์ นิยามตามโมเดลการแก้ปัญหานี้ สคริฟเวน เรียกว่า Treatment needs

ประเภทความต้องการจำเป็น มีนักวิชาการ นักประเมินได้จัดประเภทความต้องการจำเป็นไว้หลากหลาย ที่สำคัญมีดังนี้

แบรดชอร์ (Bradshaw 1972 McKillip 1987 อ้างถึงใน นพรัตน์ ศรีธัญ 2542: 9)

จำแนกความต้องการจำเป็นตามความคาดหวัง 4 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. ความต้องการจำเป็นในรูปแบบความแตกต่างของสภาพ ที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังไว้ ซึ่งสภาพที่คาดหวังไว้นั้นได้รับการกำหนดหรือสร้างเกณฑ์จากประสบการณ์และความรู้ของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ความต้องการจำเป็นประเภทนี้มีประโยชน์ในการดำเนินการวางแผนในด้านที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานด้านนั้นมาก่อนหรือมีประสบการณ์เพียงเล็กน้อย แต่กลุ่มเป้าหมายอาจไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ เนื่องจากเป็นความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น

2. ความต้องการจำเป็นที่เกิดจากความคาดหวังของสมาชิกในกลุ่ม ที่มีผลผลิต หรือผลงานของตน อาทิ ความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม การพัฒนาทีมงาน

3. ความต้องการจำเป็นในรูปแบบความแตกต่างของสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังไว้ ซึ่งสภาพที่คาดหวังนั้นเป็นความต้องการของผู้รับบริการ อาทิ จำนวน ผู้สมัครเข้าเรียนในสถานศึกษา ซึ่งเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจด้านงบประมาณและการกำหนดแผนงานขององค์กร

4. ความต้องการจำเป็นในรูปแบบความแตกต่าง ของการได้รับบริการของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ต่างกัน

วิทกิน (Witkin 1984-1994 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช 2548: 51) จำแนกความต้องการจำเป็นตามองค์กรผู้รับและผู้ให้บริการออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความต้องการจำเป็นระดับปฐมภูมิ (Primary needs) เป็นความต้องการจำเป็นของผู้รับบริการ (Service receivers) หรือลูกค้า ในทางการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นความต้องการจำเป็นของนักเรียน ความต้องการจำเป็นระดับทุติยภูมิ (Secondary needs) เป็นความต้องการจำเป็นของผู้ให้บริการ (Service providers) เช่น ความต้องการจำเป็นของบุคลากรในหน่วยงาน ความต้องการจำเป็นของผู้บริหาร และความต้องการจำเป็นระดับตติยภูมิ (Tertiary needs) เป็นความต้องการจำเป็นด้านทรัพยากรและการแก้ปัญหา (Resources solution) ซึ่งช่วยในการดำเนินงานของหน่วยงาน ในบรรดาความต้องการจำเป็นทั้งหมด วิทกินเห็นว่าความต้องการที่มีความสำคัญที่สุด คือ ความต้องการจำเป็นเป็นระดับปฐมภูมิ เนื่องจากเป็นกลุ่มเป้าหมายที่องค์กรต้องรับใช้

วิทกิน และอัลส์ชูลด์ (Witkin and Alschuld 1995 อ้างถึงใน ปานจันทร์ โททอง 2542: 19) แบ่งประเภทของความต้องการจำเป็นออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 (Primary) ความต้องการจำเป็นของผู้รับบริการ (Service receivers) เช่น นักเรียน ลูกค้า คนไข้ ผู้ใช้ข้อมูล พนักงาน เป็นต้น

ระดับที่ 2 (Secondary) เป็นความต้องการจำเป็นของผู้ให้บริการและกำหนดนโยบาย (Service providers and policymakers) เช่น ครู ผู้ปกครอง บรรณารักษ์ ผู้บริหาร ผู้จัดการ

ระดับที่ 3 (Tertiary) ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับทรัพยากรหรือวิธีแก้ปัญหา (Resources or Solutions) เช่น อาคารสถานที่ การอำนวยความสะดวก วัสดุ เทคโนโลยี การขนส่ง เงินเดือนและผลตอบแทน เงื่อนไขการทำงาน เป็นต้น

คอฟแมน โรเจอร์ และเมเยอร์ (Kaufman, Rojas and Mayer 1993 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช 2548: 49) ได้จำแนกความจำเป็นใหม่ตามแนวคิดเชิงระบบได้เป็น 4 ประเภท คือ ความต้องการจำเป็นด้านปัจจัย (Input needs) ความต้องการจำเป็นด้านกระบวนการ (Process needs) ความต้องการจำเป็นด้านผลลัพธ์ (Outcome needs) ความต้องการจำเป็นด้านการแก้ปัญหา (Solution needs) ตามความคิดของคอฟแมน โรเจอร์และเมเยอร์ ความต้องการจำเป็นด้านผลลัพธ์ถือเป็นความต้องการจำเป็นที่แท้จริง (Needs) ส่วนความต้องการจำเป็นด้านปัจจัยและกระบวนการ ถือเป็นความต้องการจำเป็นเทียม (Quasi needs) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความต้องการจำเป็นที่แท้จริง (Needs) ความต้องการจำเป็นนี้ ต้องมีการจำแนกเป็น 1) ความต้องการจำเป็นระดับจุลภาค เน้นการวัดผลผลิต 2) ความต้องการจำเป็นระดับ มหภาคเน้น การผลิตผล และ 3) ความต้องการจำเป็นระดับเมกะเน้นการวัดผลลัพธ์โดยการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของสภาพที่เป็นจริง กับสภาพที่ควรจะเป็นด้านผลผลิต (Product gap) ผลิตผล (Output gap) และผลลัพธ์ (Outcome gap) ตามลำดับ

2. ความต้องการจำเป็นเทียม (Quasi needs) ความต้องการจำเป็นจำแนกเป็นต้องการ จำเป็นด้านกระบวนการ และปัจจัยโดยการเปรียบเทียบความแตกต่างของสภาพที่เป็นอยู่จริงกับสภาพ ที่ควรจะเป็นด้านกระบวนการ (Process gap) และด้านปัจจัย (Input gap)

ถนอมจิตต์ ขุทตะกะพันธ์ (2546: 27-28) ได้สรุปประเภทของความต้องการจำเป็น โดยใช้หลักการจัดประเภทตามคุณลักษณะ ดังนี้

1. ระดับความต้องการจำเป็น ได้แก่ ความต้องการจำเป็น ของสังคม (Mega needs, Social needs) ความต้องการจำเป็นขององค์กร (Macro needs, Organizational needs) ความต้องการ จำเป็นของกลุ่มบุคคล (Group needs) ความต้องการจำเป็นของบุคคล (Micro needs, Personal needs) ความต้องการจำเป็นด้านปัจจัยและกระบวนการ (Quasi needs) (Kaufman and Witkins, 1997; Muir et al, 1998)

2. สิ่งที่ถูกประเมิน ได้แก่ ความต้องการจำเป็นด้านผลลัพธ์ (Outcome needs) ความต้องการจำเป็นด้านผลผลิต (Output needs) ความต้องการจำเป็นด้านผลผลิตและความต้องการ

(Product needs, Input needs) ความต้องการจำเป็นด้านการแก้ปัญหา (Solution needs) (Kaufman and Watkins, 1997; Kaufman et al., 1997; Muir et al, 1998)

3. เจ้าของความต้องการจำเป็น แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ความต้องการจำเป็นปฐมภูมิ (Primary needs) เป็นความต้องการจำเป็นของผู้รับบริการ ความต้องการจำเป็นทุติยภูมิ (Secondary needs) เป็นความต้องการจำเป็นของผู้ให้บริการ ความต้องการจำเป็นตติยภูมิ (Tertiary needs) เป็นความต้องการจำเป็นด้านทรัพยากร (Resources) และการแก้ไขปัญหา (Watkins 1994)

สุวิมล ว่องวาณิช (2548: 53) ได้แบ่งจำแนกความต้องการจำเป็น ตามช่วงเวลา ที่ต้องการกำหนดความต้องการจำเป็น ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) ความต้องการจำเป็นในปัจจุบัน (Present หรือ current needs) เช่น ความต้องการจำเป็นของครูในปัจจุบันเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน (2) ความต้องการจำเป็นในอนาคต (Future needs) เป็นความต้องการจำเป็นที่กำหนดล่วงหน้าว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง เพื่อเตรียมการรับมือหรือป้องกันปัญหา ที่คาดว่าจะเกิด เช่น ความต้องการจำเป็นในการผลิตบัณฑิตศึกษาในอีก 10 ปีข้างหน้าจะมีลักษณะเช่นใด หากประเทศไทยจะเปลี่ยนผ่านตนเองเข้าสู่สังคมฐานความรู้ในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ ความต้องการจำเป็นในการพัฒนากำลังคนระดับช่างฝีมือเพื่อสร้างขีดสมรรถนะในการแข่งขันของประเทศ นอกจากนี้ สุวิมล ว่องวาณิช ยังแบ่งประเภท ความต้องการจำเป็นตามขอบเขตการวิจัยดังนี้ การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ (Complete needs assessment) มีกิจกรรมต้องดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ การระบุความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญที่สุด (Needs identification) การวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็น (Needs analysis) และการกำหนดทางเลือกของการแก้ปัญหา (Needs solution)

จากการศึกษาประเภทของความต้องการจำเป็น พบว่ามีการแบ่งประเภทความต้องการจำเป็นไว้หลากหลาย ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้วิจัยว่าต้องการข้อมูลประเภทใด ซึ่งจะช่วยในการออกแบบการวิจัย การเก็บข้อมูลได้ตรงตามความต้องการหรือจุดมุ่งหมาย ในการประเมินความต้องการจำเป็นครั้งนี้ ผู้วิจัยประเมินความต้องการจำเป็นตามนิยามความแตกต่าง และความต้องการจำเป็นของผู้รับบริการระดับปฐมภูมิ

2.3 ความหมายของความต้องการจำเป็น

นักวิชาการ นักประเมินทางการศึกษาหรือทางสังคมให้นิยามความหมายของคำว่า ความต้องการจำเป็น (Needs) ไว้หลากหลาย ที่สำคัญมีดังนี้

คอฟแมน และอิงลิช (Kaufman and English, 1992 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวาณิช 2548: 36) กล่าวว่า ให้ความต้องการจำเป็น เป็นความขัดแย้งระหว่างสิ่งที่อยู่ในปัจจุบันและสิ่งที่ปรารถนา จะให้เกิดขึ้นหรือต้องการให้เกิดขึ้น

สตัฟเฟิลบีม และคณะ (Stufflebeam, et al., 1985 อ้างถึงใน ปานจันทร์ โททอง 2542: 18-19) ให้นิยามสรุปได้ว่า ความต้องการจำเป็นหมายถึง สิ่งที่ต้องได้รับการตอบสนอง หรือ ก่อให้เกิดประโยชน์เมื่อได้รับการตอบสนองโดยให้ความหมายความต้องการจำเป็นตามมุมมอง (View) 4 ด้าน ดังนี้

1. มุมมองด้านความแตกต่าง (Discrepancy view) ความต้องการจำเป็น หมายถึง ความแตกต่างระหว่างการกระทำ หรือผลการปฏิบัติงานที่ต้องการ (Desired Performance) กับการกระทำหรือผลการปฏิบัติงานที่สังเกตได้จากการปฏิบัติจริง (Observed Performance)
2. มุมมองด้านความเป็นประชาธิปไตย (Democratic view) ความต้องการจำเป็น หมายถึง ความปรารถนา ความต้องการของคนส่วนใหญ่ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มอ้างอิงที่เชื่อถือได้
3. มุมมองด้านการวิเคราะห์ (Analytic view) ความต้องการจำเป็น หมายถึง สารสนเทศของสิ่งหนึ่งสิ่งใดในหน่วยงานที่บุคลากรผู้มีความสามารถได้พิจารณาลงความเห็นว่ามี ความสำคัญต่อหน่วยงานและทำให้เกิดการพัฒนาในหน่วยงาน
4. มุมมองด้านการวินิจฉัย (Diagnostic view) ความต้องการจำเป็น หมายถึง สิ่ง ที่บุคคลได้พิจารณาแล้วว่ามีความบกพร่อง หรือขาดหายไป (Deficiency of absence) และพิสูจน์ได้ว่า สิ่งที่ขาดหายไปนั้นจะทำให้เกิดความเสียหาย (Harmful) ต่อหน่วยงาน

วิทกิน (Witkin 1984 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช 2548: 36) นิยามความต้องการ จำเป็นไว้ว่า เป็นความแตกต่างหรือช่องว่าง (Gap) ระหว่างสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ หรือสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน (What is) กับสิ่งที่ควรจะเป็นหรือสภาพที่คาดหวัง (What should be)

วิทกิน และอัลส์ชูลด์ (Witkin and Altschuld 1995 อ้างถึงใน นพรัตน์ ศรีรุ่ง 2542: 8) กล่าวว่า ความต้องการจำเป็น คือ ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ในปัจจุบันกับสิ่งที่ควรจะเป็น

แมคคิลลิป (McKillop 1995 อ้างถึงใน ถนอมจิตต์ ขุฑทะกะพันธ์ 2546: 27) กล่าวว่า ความต้องการจำเป็น คือ การตัดสินใจคุณค่าของกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกี่ยวกับปัญหาที่พบและ พยายามในการแก้ปัญหา 4 ประการ ดังนี้

1. ความต้องการจำเป็นเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับคุณค่า แตกต่างกันแต่ละบุคคล
2. ความต้องการจำเป็น เป็นเรื่องเฉพาะของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง
3. ความต้องการจำเป็น อยู่ในรูปของปัญหาเมื่อผลผลิตไม่เพียงพอ
4. ความต้องการจำเป็น เป็นเรื่องเกี่ยวกับการตัดสินใจหรือการแก้ปัญหา

ทิพวรรณ ประเสริฐอำไพสกุล (2544: 14) กล่าวว่า ความต้องการจำเป็น เป็นความ แตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่กับสภาพที่คาดหวัง ซึ่งผลการประเมินความต้องการจำเป็นจะชี้สภาพ ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันที่ต้องได้รับการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข ตามการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล

จากความหมายความต้องการจำเป็นสรุปได้ว่า ความต้องการจำเป็น เป็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เป็นอย่างจริงในปัจจุบัน เป็นสภาพที่ต้องได้รับการพัฒนาและปรับปรุง แก้ไข ตามการรับรู้ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

2.4 ความหมายของการประเมินความต้องการจำเป็น

นักวิชาการและนักประเมินทางการศึกษาให้นิยามความหมายของคำว่า การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs assessment) ไว้หลากหลาย ที่สำคัญมีดังนี้

คอฟแมน โรเจอร์ และเมเยอร์ (Kaufman, Rojas, and Mayer, 1993 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช 2548: 60-61) กล่าวว่า การประเมินความต้องการจำเป็น หมายถึง กระบวนการที่ใช้เพื่อระบุช่องว่างระหว่างผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบันกับที่ปรารถนาจะให้เกิดขึ้น แล้วจัดลำดับความสำคัญที่สุดมาเป็นประเด็นที่ต้องดำเนินการต่อไป ผลการประเมินความต้องการจำเป็นทำให้ทราบว่ามีความต้องการอะไรบ้างที่สำคัญที่สุดที่ต้องเติมเต็มหรือจัดออก ตามความคิดนี้ การประเมินความต้องการจำเป็นจะให้ข้อมูลทั้งตัว ความต้องการจำเป็น และวิธีการแก้ไขหรือจัดปัญหา หรือสนองความต้องการ

วิทกิน, แมคคิลลิป (Witkin, 1984, Mckillip, 1987 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช 2548: 60) ได้นิยามการประเมินความต้องการจำเป็นไว้ว่า เป็นกระบวนการที่เป็นระบบซึ่งใช้เพื่อกำหนดความแตกต่างระหว่างสภาพที่มุ่งหวัง กับสภาพที่เป็นอยู่จริง ส่วนใหญ่จะเน้นที่ความแตกต่างของผลลัพธ์ (Outcome gaps) จากนั้นมีการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความแตกต่างนั้น แล้วเลือกความต้องการจำเป็นที่สำคัญมาแก้ไข และวิทกินยังเสนอให้นำวิธีการวิจัยเชิงอนาคตมาใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็น ทำให้การวางแผนงานขององค์กรมีลักษณะเป็นเชิงรุกมากขึ้น เนื่องจากการกำหนดความต้องการจำเป็นที่คาดว่าจะจะเป็นแนวโน้มหรือเกิดขึ้นในอนาคต เหนือจากการวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็นแล้ว ยังมีการกำหนดว่าประเมินความต้องการจำเป็น ต้องมีการวิเคราะห์หาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยอันเป็นที่มาของแนวคิดการประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ (Complete needs assessment) ที่มีการกำหนด ความต้องการจำเป็นนักวิชาการที่มีบทบาทสำคัญในการประเมินความต้องการจำเป็น

คอฟแมน (Kaufman, 1981 อ้างถึงใน พชร ชันอาสา 2544: 36) นิยามไว้ว่าการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs assessment) เป็นการวิเคราะห์สารสนเทศอย่างเป็นระบบที่แสดงหลักฐานให้ทราบถึงความแตกต่างหรือช่องว่าง (Gap) ระหว่างผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน (Current results) และผลลัพธ์ที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้น (Desired result) รวมถึงการจัดเรียง ลำดับความสำคัญของช่องว่างหรือความต้องการจำเป็น (Needs) ตลอดจนคัดเลือกความต้องการจำเป็นมาใช้เพื่อแก้ปัญหา

วิทกิน และอัลสชูลด์ (Witkin and Altschuld, 1995 อ้างถึงใน มยุรีย์ เทียวจะอ่อน 2541: 10) กล่าวว่า การประเมินความต้องการจำเป็น เป็นการวิเคราะห์ช่องว่าง หรือความแตกต่าง

ระหว่างสภาพปัจจุบัน (What is) กับสภาพที่ต้องการ หรือสภาพที่ควรจะเป็น (What should be) ที่มีระบบ จัดลำดับความสำคัญ ของความต้องการจำเป็น (Setting priorities) อันเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา เนื่องจากการจัดกิจกรรมหรือพัฒนาโครงการต่างๆ จำเป็น ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นสำคัญ หากทราบภายหลังว่าจุดมุ่งหมายของโครงการที่ปฏิบัติไม่ตรงกับความต้องการของผู้รับบริการ จะเป็นการสูญเปล่าทั้งเวลาและทรัพยากรเพราะผลที่ได้ไม่สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ปัญหาให้ดีขึ้น

กิลมอร์และแคมป์เบล (Gilmore and Campbell 1996 อ้างถึงใน ปานจันทร์ โททอง 2542: 18) ได้ให้ความหมายการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs assessment) ไว้ว่า เป็นกระบวนการหาความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงใน (What is) กับสภาพที่มุ่งหวัง (What should be) และช่องว่าง (Gap) ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความต้องการที่สะท้อนมาจากสภาพ ปัญหาและความต้องการแก้ปัญหาซึ่งต้องมีการจัดเรียงความสำคัญของปัญหาด้วย

นอกจากนี้รีเวียร์และคณะ (Revire, et al. 1996 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวาณิช 2548 : 63) ให้ความหมายว่า การประเมินความต้องการจำเป็นเป็นกระบวนการที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบสำหรับการคัดเลือกหรือวิเคราะห์ปัจจัยเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินการเป็นขั้นตอน ผลการประเมินใช้ได้เฉพาะกลุ่มประชากร แต่มีความเป็นระบบบนฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์และเน้นที่ผลลัพธ์

ปญญญา โกศลศิริพจน์ (2547: 8) กล่าวว่า การประเมินความต้องการจำเป็น เป็นกระบวนการวางแผนอย่างเป็นระบบ สำหรับเป็นแนวทางในการตัดสินใจแก้ปัญหา หรือกำหนดจุดประสงค์ในการทำงานเพื่อพัฒนาที่ถูกต้องโดยดำเนินการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรหรือบุคคลที่มุ่งประเมินเพื่อวิเคราะห์ปัญหาหรือความต้องการจำเป็น ซึ่งเป็นความแตกต่างระหว่างผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบันกับผลที่ควรจะเป็นและทำการเรียงลำดับความสำคัญ เพื่อหาความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาต่อไป

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการประเมินความต้องการจำเป็น เป็นการประเมินอย่างเป็นระบบเพื่อกำหนดความแตกต่างหรือผลลัพธ์ (Outcome gaps) ระหว่างสภาพที่ควรจะเป็นกับสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน และนำมาจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น เพื่อหาความต้องการจำเป็นที่แท้จริงมาใช้เพื่อแก้ปัญหาต่อไป

2.5 ขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็น

การประเมินความต้องการจำเป็น เป็นการวางแผนการดำเนินงานเพื่อจัดปัญหาที่เกิดจากความต้องการจำเป็น มีนักวิชาการได้กล่าวถึงขั้นตอนการประเมินไว้ ที่สำคัญมีดังนี้

วิทกิน และอัลส์ชูลด์ (Witkin and Altschuld 1995 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวาณิช 2531 ทิพวรรณ ประเสริฐอำไพสกุล 2546: 16) กล่าวว่า การประเมินความต้องการจำเป็นที่มีประสิทธิภาพ ควรเป็นการประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ (Complete needs assessment) โดยมีขั้นตอน ประกอบด้วย การระบุความต้องการจำเป็น (Needs identification) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Needs analysis) และการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs assessment) เพื่อระบุสุดท้ายว่าความต้องการจำเป็นที่สำคัญที่สุด คืออะไร ซึ่งวิทกินและอัลส์ชูลด์ (Witkin and Altschuld, 1995 อ้างถึงใน ปญญา โกศลศิริพนธ์ 2547: 9) แบ่งขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็นได้ 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนการประเมิน (Pre-assessment) ระยะก่อนการประเมินเป็นขั้นตอนการสำรวจเพื่อวางแผนทำการประเมินความต้องการจำเป็นโดยรวมสิ่งที่ตระหนักว่าเป็นปัญหาหรือความต้องการจำเป็นของการปฏิบัติงานในปัจจุบัน แล้วกำหนดขอบเขตหรือประเด็นที่สนใจที่จะพัฒนา กำหนดวัตถุประสงค์ที่ต้องการประเมินรวมทั้งกำหนดข้อมูลที่มีอยู่ และเป็นข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับความต้องการจำเป็น ที่มุ่งประเมินและทำการกำหนดข้อมูลที่รวบรวมแหล่งข้อมูลวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ ผลที่ได้จากการดำเนินการในระยะนี้ คือ แผนการปฏิบัติงานเบื้องต้นของการประเมินความต้องการจำเป็นสำหรับใช้ในระยะเวลาการประเมิน และระยะหลังประเมิน

ระยะที่ 2 การประเมิน (Assessment) ระยะการประเมิน เป็นขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลตามที่กำหนดในแผนการปฏิบัติงาน และทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาความต้องการจำเป็น จากนั้นนำข้อมูลความต้องการจำเป็นที่ได้มาจากการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในระดับเบื้องต้น รวมทั้งวิเคราะห์สาเหตุของความต้องการจำเป็น ซึ่งอาจจะมี ความเกี่ยวข้องกับความต้องการจำเป็นใน 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 ระดับปฐมภูมิหรือผู้รับบริการ เช่น ประชาชน นักเรียน ลูกค้า คนไข้ ระดับที่ 2 ระดับทุติยภูมิหรือผู้ให้บริการ เช่น เทศบาล ครู ครอบครัว แพทย์ บรรณารักษ์ ระดับที่ 3 ระดับตติยภูมิ หรือทรัพยากรและแนวทางการแก้ปัญหา เช่น วัสดุ อุปกรณ์ ขนาดของห้องเรียน เวลา เงินสนับสนุนและทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ประกอบ ด้วยความต้องการจำเป็นที่วิเคราะห์ได้ กับสาเหตุของความต้องการจำเป็นนั้น ผลที่ได้จากการดำเนินการในระยะนี้ คือ แผนที่หรือแนวทางสำหรับดำเนินการแก้ปัญหาที่มีความสำคัญ

ระยะที่ 3 หลังการประเมิน (Post assessment) ระยะหลังการประเมิน เป็นขั้นตอนของการนำผลประเมินในระยะที่ 2 ไปใช้ประโยชน์โดยจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น กำหนดวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสมสามารถปฏิบัติได้ และนำเสนอผลการปฏิบัติงาน ทำการประเมินการประเมินความต้องการจำเป็นและนำเสนอรายงานผลการประเมินความต้องการจำเป็น

แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผลที่ได้จากการดำเนินการในระบายนี้นี้ คือ แผนการปฏิบัติงาน รายงานผลการประเมินความต้องการจำเป็น ข้อเสนอที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือข้อสรุปปากเปล่า

ในการประเมินความต้องการจำเป็นโดยทั่วไปมีขั้นตอนดังนี้ (สุวิมล ว่องวานิช 2531 ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ 2541 อ้างถึงใน มยุรีย์ เทียวละอ่อน 2541: 11)

1. กำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขตของการประเมินความต้องการจำเป็นให้ชัดเจน โดยขั้นตอนต่างๆ จะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กัน
2. ออกแบบประเมินความต้องการจำเป็น โดยทำการกำหนดรายการที่จะศึกษา ให้ชัดเจนซึ่งรวมถึงจุดมุ่งหมายเฉพาะในการศึกษา ขอบเขตเนื้อหาของความต้องการจำเป็นที่จะประเมิน และชนิดของความต้องการจำเป็นที่ต้องการจำแนก จุดมุ่งหมายที่ชัดเจนและตรงเป้าหมายจะนำไปสู่ การเก็บรวบรวมการวิเคราะห์ข้อมูลและกระบวนการรายงานผลที่ดี ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล อาจรวมถึงการจัดการเรื่องการสำรวจ การสัมภาษณ์ และการจัดลำดับ
3. ประเมินความต้องการจำเป็นโดยการหาความแตกต่างระหว่างสถานะที่เป็น เป้าหมายกับสถานะที่เป็นจริง จากนั้นจึงศึกษาสาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างซึ่งเป็นปัญหา
4. จัดลำดับความต้องการจำเป็นหรือการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ซึ่งควร ทำในรูปแบบของความจำเป็นสูงสุดและต่ำสุดโดยการวางขั้นตอนการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพื่อจัดลำดับ ความสำคัญรวมทั้งการจัดหมวดหมู่ของความต้องการจำเป็นมีความสมบูรณ์สามารถใช้ในการวางแผน ปฏิบัติการได้
5. การรายงานผลและการใช้ผล ผลที่ได้จากการประเมินความต้องการจำเป็น จะทำให้เราทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่จะต้องแก้ไข ทำให้เราสามารถกำหนดเป้าหมายของโครงการ หรือการวางแผนโครงการต่างๆ ตลอดจนสามารถตัดสินใจเลือกหนทางแก้ไขปัญหาก็อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์กร ซึ่งคุณลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการ ประเมินความต้องการจำเป็นคือการใช้ผลเพื่อการวางแผน การแก้ปัญหา การกำหนดเกณฑ์สำหรับการ วัดผลสัมฤทธิ์ หรือการยกระดับมาตรฐานและการตรวจสอบมาตรฐานการศึกษา ดังนั้นในขั้น สุดท้ายของกระบวนการคือการนำผลที่ค้นพบไปใช้ให้เกิดประโยชน์ วิทยานิพนธ์ว่าการใช้ประโยชน์ จากการศึกษการประเมินความต้องการจำเป็นต้องใช้การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ในช่วงเวลาที่จำกัด คือ สามารถส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารได้เหมาะสมในช่วงเวลาที่มีอยู่

นักประเมิน นักวิชาการ ได้แสดงทัศนะของการวิจัยการประเมินความต้องการจำเป็น อยู่บนพื้นฐานหลักการ 2 ประการ คือ หลักความแตกต่าง (Discrepancy) และหลักความสำคัญ (Importance) กระบวนการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น โดยทั่วไปจึงควรประกอบด้วยขั้นตอน การดำเนินงานที่จำแนกออกเป็น 5 ขั้นตอน (สุวิมล ว่องวานิช 2548: 81-83) ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาที่มุ่งหวัง (What should be)
2. การศึกษาสภาพที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน (What is)
3. การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างข้อมูลที่ได้จากข้อ (1) และข้อ (2) และจัดลำดับความสำคัญของผลที่เกิดขึ้น เพื่อกำหนดความต้องการจำเป็น
4. การวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างในข้อ 3 และจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็น
5. การศึกษากำหนดแนวทางเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากสาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็นที่วิเคราะห์ได้จากข้อ (4)

นอกจากนี้ สุวิมล ว่องวานิช (2548: 105) ยังได้สังเคราะห์ขั้นตอนการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น จากนักวิชาการด้านการประเมินไว้ โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะ

ระยะแรก เป็นระยะก่อนการประเมินประกอบด้วยขั้นตอนการเตรียมการ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือวิสัยทัศน์ที่ต้องการจะให้เกิด กำหนดกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากผลการประเมินความต้องการจำเป็น กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการประเมินความต้องการจำเป็น และขั้นตอนการออกแบบการประเมิน เกี่ยวข้องกับการกำหนดนิยามประเภท ขอบข่ายของการประเมินความต้องการจำเป็น การวางแผนงานด้านทรัพยากรค่าใช้จ่าย และระยะในการดำเนินงาน

ระยะที่สอง เป็นระยะระหว่างการประเมิน มีการกำหนดวิธีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อกำหนดความต้องการจำเป็น และการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

ระยะที่สาม ระยะหลังการประเมิน มีการนำผลไปใช้ประโยชน์ การเสนอผลหรือรายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ กำหนดแนวทางการแก้ไขจัดปัญหาที่เกิดจากความต้องการจำเป็น ในขั้นตอนของการนำผลไปใช้ประโยชน์นี้ แนวคิดของวิทคินและอัลสซูด จะแตกต่างจากแนวคิดอื่นตรงที่มีการนำเสนอให้มีการวางแผนการดำเนินงานเพื่อจัดปัญหาที่เกิดจากความต้องการจำเป็น มิได้หยุดแค่ขั้นการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาเท่านั้น แต่ต้องวางแผนว่าจะนำเอาแนวทางที่กำหนดไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างไร เพื่อบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์

สรุปได้ว่าขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็นมีขั้นตอนการดำเนินงานเหมือนกับการวิจัยโดยทั่วไป กล่าวคือ มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย กรอบการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น เทคนิควิธีการประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล การจัดทำรายงานและผลการใช้ผลการประเมินความต้องการจำเป็น และที่สำคัญการประเมินความต้องการจำเป็นจะมีความสมบูรณ์ถ้าในขั้นตอนสุดท้ายมีการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาต่อไป

2.6 การจัดลำดับความต้องการจำเป็น

การจัดลำดับความสำคัญ (Priority setting) ของความต้องการจำเป็นเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการระบุความต้องการจำเป็น การวิเคราะห์สาเหตุและการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่งจะทำให้การประเมินความต้องการจำเป็นมีความสมบูรณ์ สามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์สาเหตุและวิธีการแก้ไขต่อไป การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น เป็นการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นแต่ละประเด็น จากนั้นนำความต้องการจำเป็นมาเรียงลำดับ (Sort) ตั้งแต่ความสำคัญมากไปหาน้อย (สุวิมล ว่องวานิช 2548: 263) จะช่วยให้ผู้ประเมินความต้องการจำเป็นทราบถึงความต้องการจำเป็นหรือปัญหาที่แท้จริงที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนก่อนปัญหาอื่น ซึ่งวิธีที่ใช้จัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นนั้นมีหลายวิธีด้วยกัน ผู้ประเมินจะต้องเลือกใช้และดำเนินการด้วยความระมัดระวังภายในระยะเวลาและทรัพยากรที่จำกัด (Bosin 1992 อ้างถึงใน ปิยะมากรณ์ โชคওয়াชัย 2540 พชร ชันอาสาสะวะ 2544: 38-39)

สำหรับในการศึกษาสถานการณ์และความต้องการจำเป็นตามความคิดเห็นของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลท่ายาง ผู้วิจัยประเมินความต้องการจำเป็นตามวิธีการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นโดยใช้สูตร PNIModified (สุวิมล ว่องวานิช, 2548: 279) ซึ่งสูตรในการคำนวณ คือ

$$(PNIModified) = \frac{I - D}{D}$$

โดยการหาค่าผลต่างของ (I- D)หารด้วยค่า (D) เพื่อควบคุมขนาดของความต้องการจำเป็นให้อยู่ในพิสัยที่ไม่มีช่องกว้างมากเกินไป และให้ความหมายเชิงเปรียบเทียบ เมื่อใช้ระดับของสภาพที่เป็นอยู่เป็นฐานในการคำนวณอัตราการพัฒนาเข้าสู่สภาพที่คาดหวังของกลุ่ม (สุวิมล ว่องวานิช, 2548: 279) วิธีจัดลำดับความสำคัญแบบนี้ (PNIModified) มีข้อดี คือ คำนวณง่าย ให้ข้อสรุปที่ดี และเมื่อถ่วงน้ำหนักจะทำให้ได้ความแตกต่างที่ชัดเจนขึ้น

3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ประพิจร อักษรศรี (2545: 25-27) กล่าวว่า ตามรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เน้นการมีส่วนร่วมของพลเมืองเชื่อว่าสิ่งที่ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกภาค มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการบริหารบ้านเมืองย่อมทำให้ทุกกลุ่ม ทุกภาคส่วนประสานผลประโยชน์กันลงตัวและเกิดความเป็นธรรมขึ้น ซึ่งเมื่อเกิดความเป็นธรรมกับทุกกลุ่มทุกภาค ความยั่งยืนของประชาธิปไตยก็จะเกิดความสันติสุขสถาพรตลอดไป โดยเน้นการมีส่วนร่วมในทุกชั้นทุกตอน รัฐธรรมนูญได้กำหนดแนวทางเพิ่มการมีส่วนร่วมไว้ 3 แนวทาง คือ แนวทางแรกเป็นการเพิ่มการมีส่วนร่วมโครงสร้างทางการเมืองระดับชาติด้วยการเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง แนวทางที่สองการกระจายอำนาจทางรัฐส่วนกลางไปให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ มีการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แนวทางที่สามกระบวนการนโยบายสาธารณะ (Public Policy Process) การตัดสินใจทั้งระดับชาติและท้องถิ่นประชาชนต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มกระบวนการจนถึงสิ้นสุด

3.1 ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายของการมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าโดยรวบรวมจากนักวิชาการ พอที่จะสรุปได้ดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนได้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผูกพันกับกิจกรรมสาธารณะในทุกระดับของการตัดสินใจ ทั้งในด้านการเมือง การบริหารเศรษฐกิจและสังคมโดยอาศัยวิธีการต่างๆ ตั้งแต่การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งการร่วมกันปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชนการมีบทบาทหรือหน้าที่ในองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ทางสังคม เช่น โรงงานอุตสาหกรรม บริษัทห้างร้าน ระบบราชการและสหกรณ์ในชนบท รวมทั้งความร่วมมือของประชาชนในองค์กรทางศาสนาสมาคม ตลอดจนขบวนการอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตทางสังคมของบุคคล (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2515: 27)

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมในองค์กรโดยรวมแสดงความคิดเห็นและกระทำในสิ่งที่เห็นพ้องต้องกัน ร่วมกันพิจารณา กำหนดปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นของตน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหา ดังกล่าวให้ลุล่วงไป (วรพจน์ ประชากวี 2542: 36)

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนอยู่ร่วมกันในชุมชน แสดงออกถึงความประสงค์ที่จะมีส่วนในการให้ความร่วมมือ เพื่อให้กิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสังคมได้รับการแก้ไข หรือปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพชุมชนที่ดำรงดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันไปโดยปกติสุข การร่วมมือในการปฏิบัติงาน การร่วมรับผิดชอบของประชาชนในสังคมเพื่อการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาให้

เป็นไปในแนวทางที่พึงประสงค์ โดยกระทำผ่านกลุ่มชุมชนหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง (ศักดิ์สิทธิ์ เข้มศรี 2543: 4)

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการระดมความคิดความเห็นของบุคคลหลายๆ ฝ่ายให้สามารถนำมากำหนดเป็นแนวทางในการปฏิบัติและทำให้งานมีความสำเร็จและเกิดผลต่อส่วนรวม (ทรงพล ตุ่มทอง 2541: 15)

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนา การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนาเข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไปอย่างเดียว เพื่อเป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร (เจลิยว บุรีภักดี และคนอื่นๆ 2545 : 113)

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนทั้งในรูปของส่วนบุคคล กลุ่มคนชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครในรูปต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกัน เช่น ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาของตนเอง ร่วมทำการพัฒนา ร่วมรับผลประโยชน์ เป็นต้น (สุวรรณ พินตานนท์ 2546: 47)

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือเคยเข้ามาร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริง และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา 2547: 4)

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนได้อยู่รวมกัน ในสังคมร่วมกันจัดทำกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อส่วนรวม โดยกิจกรรมที่ร่วมกันมีทั้งเพื่อการพัฒนาให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า และแก้ไขปรับปรุงให้มีความเหมาะสมลงตัวเกิดความสันติสุข

3.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้เข้ามามีส่วนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การวิเคราะห์ปัญหา การแสดงความคิดเห็นการดำเนินการ การประสานความร่วมมือ การติดตามตรวจสอบผลกระทบของการดำเนินการ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการดำเนินการในเรื่องหนึ่งเรื่องใด อันเป็นการแก้ไขปัญหามูลฝอยและสิ่งปฏิกูลของชุมชนหรือท้องถิ่นของตน เพื่อให้บรรลุตามความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ เพื่อให้เกิดการป้องกัน แก้ไข และจัดการได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ อันเป็นการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในชุมชนหรือสังคมที่องค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นต้องสนับสนุนให้เกิดกระบวนการอย่างสร้างสรรค์ โดยมีองค์ประกอบของการดำเนินงาน ดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมในเรื่องนั้นๆ ที่ชัดเจน
2. การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการ
3. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ามามีส่วนร่วม
4. การสร้างข้อตกลงร่วมกันในกระบวนการมีส่วนร่วม

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นองค์กรหลักในระดับท้องถิ่นที่ต้องเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการเพื่อการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ดังนั้นหลักเล็งไม่ได้ที่ต้องเข้าใจมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ริเริ่มร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหาปัจจุบันการดำเนินการ เพื่อจัดหาสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนมักประสบปัญหาการคัดค้านจากประชาชนในชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากการไม่สามารถสื่อสารให้ทุกฝ่ายมีความเข้าใจกันและกันในการวางแผนและตัดสินใจในโครงการ ดังนั้นหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตระหนักและเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วม จะช่วยลดข้อขัดแย้งในโครงการพัฒนาต่างๆ ได้เป็นอย่างดีซึ่งความสำคัญของการมีส่วนร่วมในมิติต่างๆ มีดังนี้ (กรมควบคุมมลพิษ 2547)

3.2.1 ช่วยเพิ่มคุณค่าในการตัดสินใจ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน การตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน หากเป็นการตัดสินใจฝ่ายเดียว โดยเฉพาะการตัดสินใจแก้ไขปัญหาของผู้นำชุมชน หรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง อาจไม่เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงช่วยในการเพิ่มคุณค่าในการตัดสินใจร่วมกัน

3.2.2 ช่วยลดค่าใช้จ่ายและเวลาของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา โดยปกติการทำกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา จะมีค่าใช้จ่ายและเสียเวลาในการดำเนินการ แต่ในทางปฏิบัติแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถช่วยลดความล่าช้าที่เกิดจากความขัดแย้งได้มาก ในกรณีที่ไม่มี การแก้ไขด้วยการมีส่วนร่วม ปัญหาอาจลุกลามขยายความรุนแรงเพิ่มขึ้นได้

3.2.3 ช่วยสร้างฉันทามติร่วมกันของสมาชิกในชุมชนต่อการแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย โดยเฉพาะสมาชิกในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง การสร้างข้อตกลงด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นการยอมรับของทุกฝ่ายโดยฉันทามติร่วม และเกิดความชอบธรรมในการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม

3.2.4 ช่วยเพิ่มความง่ายต่อการปฏิบัติตามแนวทางการแก้ไขปัญหา การแสวงหาทางออกทางเลือกในการแก้ไขปัญหากลุ่มชน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นการเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติ เพราะมีการระดมความคิดเห็นต่อแนวทางปฏิบัติ ขั้นตอนวิธีการ หน่วยงานรับผิดชอบ การติดตามประเมินผล ดังนั้นจึงเป็นผลดีต่อการนำไปปฏิบัติตามแนวทางที่ชัดเจน และทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกัน

3.2.5 หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าระหว่างกันของกลุ่มพิพาท หากมีความขัดแย้งของสมาชิกในกลุ่มชนต่อปัญหาผลประโยชน์ซึ่งเกี่ยวข้องที่เกิดขึ้นในกลุ่มชนย่อมเป็นความเสี่ยงต่อการเกิดการเผชิญหน้าระหว่างกลุ่มพิพาทระหว่างกันได้ ดังนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นการให้ทั้งสองฝ่ายรวมทั้งฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาผลประโยชน์ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาข้อสรุปในการแก้ไขปัญหาลดการเผชิญหน้าของกลุ่มได้เป็นอย่างดี

3.2.6 ดำรงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือของผู้นำชุมชน และ/หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การตัดสินใจของผู้นำชุมชน มักเป็นการประนีประนอมมากกว่าการใช้แนวทางแบบฝ่ายหนึ่งชนะอีกฝ่ายหนึ่งแพ้ ซึ่งจะทำให้ผู้นำชุมชนมีแรงกดดันจากสมาชิกในกลุ่มชนมาก อย่างไรก็ตามการประนีประนอมกันมักไม่นำมาซึ่งการหาข้อตกลงร่วมกันได้ อันทำให้การแก้ไขปัญหามิได้เกิดผลเป็นรูปธรรม การมีส่วนร่วม จึงเป็นการแสวงหาข้อตกลงร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะผู้นำชุมชนฝ่ายเดียวเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงมีข้อสรุปที่เกิดจากทุกฝ่าย ผู้นำชุมชนเพียงแต่อำนวยความสะดวกในการเตรียมการให้เกิดการมีส่วนร่วม และนำผลและข้อตกลงไปปฏิบัติ

3.2.7 พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกในกลุ่มชนในการแก้ไขปัญหาล การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการระดมความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่มชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา ผลกระทบ โอกาสในการแก้ไขปัญหาล และความต้องการในการแก้ไขปัญหาลน้ำเสีย ดังนั้นผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการด้วยความสมัครใจจะเกิดการพัฒนาคิดและทักษะในกระบวนการให้ได้มาซึ่งทางออกของการแก้ไขปัญหาล เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันและช่วยสร้างความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน

4. ข้อมูลบริบทเทศบาลตำบลท่ายางและการดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอย

วิสัยทัศน์ เทศบาลตำบลท่ายางเป็นเมืองน่าอยู่ ชุมชนเข้มแข็ง มีการบริหารจัดการที่ดี บนพื้นฐานการมีส่วนร่วม

พันธกิจ

1. พัฒนาระบบการบริการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ พัฒนาเมืองให้สอดคล้องกับผังเมืองรวม
2. พัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ คุณธรรม จริยธรรม สุขอนามัย สร้างชุมชนเข้มแข็ง และส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม
3. สนับสนุนการสร้างอาชีพเสริม ส่งเสริมการรวมกลุ่ม การผลิตผลิตภัณฑ์ OTOP ของเทศบาล
4. อนุรักษ์และพัฒนาควบคู่กับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้อง และไม่ทำลายธรรมชาติสิ่งแวดล้อม
5. บริหารจัดการเทศบาลบนหลักธรรมาภิบาลและประชาธิปไตย

อาณาเขต

ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 6 (บางส่วน) ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ทิศเหนือ จด หมู่ที่ 3 ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ ตั้งแต่หลักเขตที่ 1 เลียบตามฟากเหนือของถนนไปป่าหินก้อนเดียว ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ถึงหลักเขตที่ 2 ระยะ 800 เมตร จากหลักเขตที่ 2 เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ถึงหลักเขตที่ 3 ซึ่งตั้งอยู่ตรงควนพลองฟากตะวันออกของทางหลวงสายทุ่งใหญ่ – วัดขนาน ทิศใต้ จด หมู่ที่ 6 ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จากหลักเขตที่ 6 เป็นเส้นขนานกับฟากใต้ของทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 4019 ตอนทุ่งใหญ่ – หลักช้าง ไปทางทิศตะวันตกถึงหลักเขตที่ 7 ซึ่งตั้งอยู่ตรงฝั่งตะวันตกของห้วยหนองยาง

ทิศตะวันออก จด ตำบลปริก อำเภอทุ่งใหญ่ จากหลักเขตที่ 3 เลียบตามฟากตะวันออกของทางหลวงสายทุ่งใหญ่ – วัดขนาน ไปทางทิศใต้ ถึงหลักเขตที่ 4 ระยะ 1,650 เมตร

จากหลักเขตที่ 4 เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ถึงหลักเขตที่ 5 ซึ่งตั้งอยู่ตรงเขาวัดฝั่งเหนือของคลองสังข์

จากหลักเขตที่ 5 เลียบตามฝั่งเหนือและฝั่งตะวันออกของคลองสังข์ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ถึงหลักเขตที่ 6 ซึ่งตั้งอยู่ตรงจุดที่ห่างจากฟากใต้ของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4019 ตอนทุ่งใหญ่ – หลักช้าง ไปทางทิศใต้ ระยะ 750 เมตร

ทิศตะวันตก จด หมู่ที่ 11 ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จากหลักเขตที่ 7 เลียบตามฟากตะวันตกของห้วยหนองยางไปทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นหลักเขตที่ 8 ระยะ 2,040 เมตร

จากหลักเขตที่ 8 เป็นเส้นตรงไปทางทิศเหนือ ถึงฟากตะวันตกของทางหลวงสายบ้านท่ายาง – บ้านนาท่อม และเลียบตามฟากตะวันตกของทางหลวงสายบ้านท่ายาง – บ้านนาท่อม ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นระยะ 880 เมตร ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 9

ลักษณะการใช้ที่ดิน พื้นที่พักอาศัย 125 ไร่ พื้นที่พาณิชยกรรม 400 ไร่ พื้นที่ตั้งหน่วยงานของรัฐ 80 ไร่ พื้นที่เกษตรกรรม 1,838 ไร่ พื้นที่ตั้งสถานศึกษา 27 ไร่ สวนสาธารณะ/นันทนาการ 30 ไร่ พื้นที่ว่าง - ไร่

เกษตรกรรม พืชที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา

ปศุสัตว์ จำนวนสัตว์ในพื้นที่ ที่มีการขออนุญาตฆ่าสัตว์ โค 100 ตัว สุกร 7,500 ตัว
อุตสาหกรรม

กิจการอุตสาหกรรม โรงไม้ 1 แห่ง โรงกลึง 2 แห่ง เหมืองแร่ 1 แห่ง โรงอิฐ ท่อ 4 แห่ง
การพาณิชย์ ธนาคาร 3 แห่ง สถานีบริการน้ำมัน 6 แห่ง ตลาดสด 3 แห่ง โรงฆ่าสัตว์ 1 แห่ง

สถานบริการ โรงแรม 1 แห่ง ร้านอาหาร 5 แห่ง

เขตการปกครอง ในเขตเทศบาลตำบลท่ายางมีชุมชนจำนวน 7 ชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านท่ายาง
2. ชุมชนพรุพี
3. ชุมชนตลาดสด
4. ชุมชนบ้านโคกว่าน
5. ชุมชนนาแค
6. ชุมชนโคกมัน
7. ชุมชนวัดควนสระบัว

การศึกษา โรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดท่ายาง
โรงเรียนวัดควนสระบัว สังกัด เอกชน 5 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลไกรแก้ว โรงเรียนมัธยมบุญคง
อุปการ โรงเรียนสุมนหาศึกษา โรงเรียนวิทยานุเคราะห์ โรงเรียนทุ่งใหญ่พัฒนวิชาการ

สถานพักผ่อนหย่อนใจ สนามกีฬาท้องถิ่น 1 แห่ง ได้แก่ สนามกีฬาเทศบาลตำบลท่ายาง
สวนสาธารณะ 1 แห่ง ได้แก่ สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 100 ปี สมเด็จพระเจ้า

สาธารณสุข โรงพยาบาล รัฐบาล 1 แห่ง เตียงคนไข้ 60 เตียง คลินิก 6 แห่ง

การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สถานีดับเพลิงเทศบาลตำบลท่ายาง 1 แห่ง ป้อมยาม
บริการประชาชนเทศบาลตำบลท่ายาง 1 แห่ง สถานีตำรวจ 1 แห่ง

การสื่อสาร จำนวนโทรศัพท์ส่วนบุคคล 250 หมายเลข จำนวนโทรศัพท์สาธารณะ
8 หมายเลข ที่ทำการไปรษณีย์ 1 แห่ง ระบบเสียงตามสายในพื้นที่ ให้บริการครอบคลุมพื้นที่ 7 ชุมชน
จำนวน 20 จุด วิทยุสื่อสาร หน่วยงานที่มีข่ายวิทยุสื่อสารในพื้นที่ จำนวน 4 แห่ง ได้แก่

1. เทศบาลตำบลท่ายาง
2. สถานีตำรวจภูธร-ทุ่งใหญ่
3. โรงพยาบาลทุ่งใหญ่
4. ที่ว่าการอำเภอทุ่งใหญ่

สถานีขนส่ง สถานีจอร์จรับจ้าง 1 แห่ง

ไฟฟ้า จำนวนชุมชนที่ไฟฟ้าเข้าถึง 7 ชุมชน และจำนวนครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้าร้อยละ 100

ประปา ครัวเรือนที่ใช้บริการน้ำประปา จำนวน 989 หลังคาเรือน หน่วยงานเจ้าของกิจการ
ประปา : การประปาส่วนภูมิภาค น้ำประปาที่ผลิตได้ จำนวน 720 ลบ.ม./วัน แหล่งน้ำสำหรับผลิต
น้ำประปา 1 แห่ง ได้แก่ คลองสังข์

4.1 บทบาทและหน้าที่ของเทศบาลตำบล

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดไว้ให้มีลักษณะการ
ปกครองท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของประชาชน เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น ให้
มีอิสระในการกำหนดนโยบาย การปกครอง การบริหารงานบุคคล การเงิน การคลัง มีอำนาจหน้าที่
ของตนเองโดยจากตามประกาศคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
เรื่องแผนของการกระจายกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2543 ซึ่งได้มีการ
กำหนดแผนการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นให้แก่ท้องถิ่น มีการกำหนดแผนและขั้นตอนกระจายอำนาจ
ตามกรอบแนวคิดแนวทางการกระจายอำนาจ (โกวิท พวงงาม 2546: 9-15) คือ

1. ด้านความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการ โดยยังคงรักษา
ความเป็นรัฐเดี่ยวและความมีเอกภาพของประเทศ การมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และความ
มั่นคงของชาติเอาไว้ได้ ตลอดจนการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองท้องถิ่น
ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

2. ด้านการบริหารราชการแผ่นดินและการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น โดยปรับ
บทบาทของราชการบริหารส่วนกลางและราชการบริหารส่วนภูมิภาคให้ส่วนท้องถิ่นเข้ามาดำเนินการ
แทนเพื่อให้ราชการบริหารส่วนกลางและราชการบริหารส่วนภูมิภาครับผิดชอบภารกิจมหภาคและ

ภารกิจที่เกินขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านนโยบายและด้านกฎหมายเท่าที่จำเป็น สนับสนุนด้านเทคนิควิชาการ และตรวจสอบติดตามประเมินผล

3. ด้านประสิทธิภาพการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้รับการบริการสาธารณะที่ดีขึ้นหรือไม่ต่ำกว่าเดิม มีคุณภาพมาตรฐาน การบริหารมีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และรับผิดชอบต่อผู้ให้บริการมากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมให้ภาคประชาสังคมและชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมดำเนินงานและติดตามตรวจสอบ

เทศบาลตำบล เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับเมืองขนาดเล็ก โดยทั่วไปเทศบาลตำบลมีฐานะเดิมเป็นสุขาภิบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) การจัดตั้งเทศบาลตำบลกระทำโดยประกาศกระทรวงมหาดไทยยกฐานะท้องถิ่นขึ้นเป็นเทศบาลตำบลตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 เทศบาลตำบลมีนายกเทศมนตรีคนหนึ่งทำหน้าที่หัวหน้าฝ่ายบริหารและสภาเทศบาล ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 12 คน ที่ราษฎรในเขตเทศบาลเลือกตั้งมาทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ นายกเทศมนตรีมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของราษฎรเขตเทศบาล

เทศบาลตำบลมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและความสะอาด สร้างและบำรุงถนนและท่าเรือ ดับเพลิงและกู้ภัย จัดการศึกษา ให้บริการสาธารณสุข สังคมสงเคราะห์ และรักษาวัฒนธรรมอันดีในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังอาจจัดให้มีสาธารณูปโภคและสาธารณูปการอื่นๆ ได้ตามสมควร เทศบาลตำบลโดยทั่วไปมีชื่อตามตำบลที่เทศบาลตั้งอยู่ นอกจากนี้เทศบาลตำบลแห่งหนึ่งๆ อาจมีเขตครอบคลุมพื้นที่ตำบลอันเป็นที่ตั้งเทศบาลแห่งนั้นทั้งตำบล หรือครอบคลุมพื้นที่เพียงบางส่วนของตำบล ส่วนพื้นที่ตำบลเดียวกันซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาลนั้นจะอยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับล่างสำหรับพื้นที่ชนบท) หรือบางครั้งเขตเทศบาลยังอาจครอบคลุมไปถึงพื้นที่บางส่วนของหรือทั้งหมดของตำบลอื่นที่อยู่ข้างเคียงก็ได้ หากท้องถิ่นที่เป็นเทศบาลตำบลเจริญเติบโตขึ้นจนมีประชากรถึง 10,000 คน และมีรายได้พอควร อาจได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลเมือง (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับเมืองขนาดกลาง) ซึ่งจะมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบมากขึ้น และเขตเทศบาลก็อาจขยายออกไปตามชุมชนเมืองที่ขยายตัวโดยยุบองค์การบริหารส่วนตำบลข้างเคียงที่กลายสภาพจากชนบทเป็นเมืองเข้ามารวมด้วย แต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ

อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

มาตรา 16 ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้

- (1) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
- (2) การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ
- (3) การจัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม และที่จอดรถ
- (4) การสาธารณสุขปโภคและการก่อสร้างอื่น ๆ
- (5) การสาธารณสุขการ
- (6) การส่งเสริม การฝึก และประกอบอาชีพ
- (7) การพาณิชย์ และการส่งเสริมการลงทุน
- (8) การส่งเสริมการท่องเที่ยว
- (9) การจัดการศึกษา
- (10) การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส
- (11) การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
- (12) การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
- (13) การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
- (14) การส่งเสริมการกีฬา
- (15) การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- (16) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น
- (17) การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง
- (18) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย
- (19) การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว และการรักษาพยาบาล
- (20) การจัดให้มีและควบคุมสุสานและฌาปนสถาน
- (21) การควบคุมการเลี้ยงสัตว์
- (22) การจัดให้มีและควบคุมการฆ่าสัตว์
- (23) การรักษาความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการอนามัยโรงมหรสพและสาธารณสถานอื่นๆ
- (24) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (25) การผังเมือง
- (26) การขนส่งและการวิศวกรรมจราจร

(27) การดูแลรักษาที่สาธารณะ

(28) การควบคุมอาคาร

(29) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(30) การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

(31) กิจกรรมอื่นใดที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

อำนาจหน้าที่ของเทศบาล ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2543 กำหนดไว้แจ้งชัด ซึ่งอาจจำแนกที่มาของอำนาจหน้าที่ดังกล่าวได้ คือ

1. อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายจัดตั้งเทศบาลกำหนด สามารถแบ่งแยกประเภทอำนาจหน้าที่ของเทศบาลไว้เป็น 2 ส่วน คือ หน้าที่บังคับหรือหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ และอำนาจหน้าที่ ที่เลือกปฏิบัติ ทั้งยังได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเทศบาลในฐานะต่างๆ ดังนี้

หน้าที่บังคับหรือหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ มาตรา 50,53 และ 56

มาตรา 50 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย เทศบาลตำบล มีหน้าที่ต้องทำให้เขตเทศบาล ดังต่อไปนี้

(1) รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

(2) ให้มีและบำรุงทางบกและทางน้ำ

(3) รักษาความสะอาดของถนน หรือทางเดินและที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

(4) ป้องกันและระงับโรคติดต่อ

(5) ให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิง

(6) ให้ราษฎรได้รับการศึกษาอบรม

(7) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ

(8) บำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

(9) หน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของเทศบาล

มาตรา 51 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย เทศบาลตำบลอาจจัดทำกิจกรรมใดๆ ในเขตเทศบาล ดังต่อไปนี้

(1) ให้มีน้ำสะอาดหรือการประปา

(2) ให้มีโรงฆ่าสัตว์

(3) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือและท่าข้าม

- (4) ให้มีสุสานและฌาปนสถาน
- (5) บำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร
- (6) ให้มีและบำรุงสถานที่ทำการพิทักษ์รักษาคนเจ็บไข้
- (7) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
- (8) ให้มีและบำรุงทางระบายน้ำ
- (9) เทศพาณิชย์

4.2 การจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

เทศบาลตำบลท่ายาง ได้รับการยกฐานะตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ.2542 ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 9 ก ลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2542 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม 2542 มีพื้นที่ 4.017 ตารางกิโลเมตร ระยะห่างจากจังหวัดนครศรีธรรมราช 100 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานคร 800 กิโลเมตร ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 6 (บางส่วน) ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

เทศบาลตำบลท่ายาง มีพื้นที่ 4.017 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 2,510.625 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ หมู่ที่ 2 ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช รวม 7 ชุมชน มีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 4,658 คน จำนวน 2,098 ครัวเรือน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตร และพาณิชย์กรรม ปัจจุบันมีขยะมูลฝอยที่ต้องจัดเก็บประมาณวันละ 16 ตัน/วัน โดยทางเทศบาลตำบลท่ายางดำเนินการจัดเก็บและกำจัดขยะมูลฝอยด้วยตนเอง มีพื้นที่สำหรับทิ้งขยะมูลฝอย 10 ไร่ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเทศบาลตำบลท่ายาง ยังพบปัญหาเกี่ยวกับการจัดการขยะ ขยะล้นบ่อฝังกลบจะต้องดำเนินการปรับปรุงบ่อฝังกลบทุกปี ทั้งในเรื่องของขยะตกค้าง ขยะล้นถังไม่ได้มีการจัดเก็บ ขยะตกค้างบริเวณถนน และเทศบาลตำบลท่ายางได้รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการจัดการขยะบ่อยครั้ง

เทศบาลมีการดำเนินการจัดการจัดการขยะมูลฝอย ใน 2 ลักษณะ คือ ดำเนินการเอง และจ้างเอกชนดำเนินการ

4.2.1 เทศบาลดำเนินการเอง

1) มอบหมายให้เจ้าหน้าที่เทศบาลกวาดขยะในเขตพื้นที่ จำนวน 6 คน พื้นที่ละ 1 คน ซึ่งทำหน้าที่เก็บกวาดขยะบนถนน ทางเท้า ในสายที่รับผิดชอบ รวบรวมขยะใส่ไว้ในถังขยะตามจุดต่างๆ ปฏิบัติงานตั้งแต่ 05.00-09.00 น. และ 13.00-16.30 น.

2) มอบหมายให้เจ้าหน้าที่เทศบาล คัดหลุม บริเวณสองข้างถนนในเขตเทศบาลทั้งหมด จำนวน 2 คน และพื้นที่สาธารณะ สวนสาธารณะ ซึ่งทำหน้าที่คัดหลุมทุกสายในเขตเทศบาลอย่าให้ขึ้นรกรุงรังปฏิบัติงานตั้งแต่ 08.30-16.30 น.

3) มอบหมายให้เจ้าหน้าที่เทศบาลเก็บขยะมูลฝอยจากถังรองรับขยะมูลฝอยในชุมชน ไปทิ้งในสถานที่ทิ้งขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลท่ายาง ซึ่งในการเก็บขยะมูลฝอยเทศบาลมีรถเก็บขยะแบบอัดท้าย จำนวน 2 คัน รถขยะ 1 คัน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ประจำรถขยะจำนวน 3 คน และพนักงานขับรถ จำนวน 1 คน ออกปฏิบัติงานเก็บขยะมูลฝอยจากถังรองรับขยะมูลฝอยของประชาชนไปสู่สถานที่ทิ้งขยะมูลฝอยของเทศบาล ซึ่งรถขยะคันที่ 1 จะดำเนินการเก็บขนในช่วงเวลา 06.00-10.00 น. ในเขตพื้นที่เก็บขยะโซนที่ 1 รถขยะคันที่ 2 จะดำเนินการเก็บขนในช่วงเวลา 18.00-22.00 น. ในเขตพื้นที่เก็บขยะโซนที่ 2

4.2.2 อ้างอิงเอกสารดำเนินการ

เทศบาลมีการจ้างบุคคลภายนอกกวาดขยะในเขตพื้นที่ที่กำหนด จำนวน 2 คน พื้นที่ละ 1 คน ซึ่งทำหน้าที่เก็บกวาดขยะบนถนน ทางเท้า ในสายที่รับผิดชอบ รวบรวมขยะใส่ไว้ในถังขยะตามจุดต่างๆ

นอกจากนี้เทศบาลตำบลท่ายาง ยังมีรถบรรทุก 6 ล้อ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่เทศบาล เป็นพนักงานขับรถ 1 คน ออกพัฒนาเก็บเศษขยะ กองวัสดุ กิ่งไม้ กิ่งไม้ใหญ่ ซึ่งออกปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่มอบหมายให้กวาดขยะตามสายถนนในช่วงบ่าย

5. กรณีศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองกระบี่ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

สืบเนื่องจากการขยายตัวของเมืองและการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจอันเกิดจากธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นตัวแรงสำคัญที่ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยในเขตชุมชนเมืองและใกล้เคียงเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วขึ้น ในปัจจุบันปริมาณขยะมูลฝอยในเทศบาลเมืองกระบี่ เฉลี่ยประมาณ 40-45 ตันต่อวัน ซึ่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในเบื้องต้นเทศบาลเมืองกระบี่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ในการจัดซื้อที่ดิน เนื้อที่ 50 ไร่ ซึ่งกรมโยธาธิการได้ดำเนินการศึกษาออกแบบ พร้อมจัดสรรงบประมาณก่อสร้างศูนย์กำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบ โดยได้ส่งมอบให้เทศบาลเมืองกระบี่ ดำเนินการเมื่อปี พ.ศ.2541 ซึ่งได้แบ่งพื้นที่ฝังกลบขยะออกเป็น 6 บ่อ บ่อที่ 1 มีเนื้อที่ประมาณ 15,000 ตารางเมตร แต่จากปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้บ่อฝังกลบขยะที่ 1 สามารถใช้ได้ถึงปี พ.ศ. 2547 ในปี 2550 เทศบาลได้รับงบประมาณสนับสนุนในการก่อสร้างบ่อฝังกลบขยะ บ่อที่ 2 จากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.1 การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน เป็นการดำเนินการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในเรื่องขยะมูลฝอยในชุมชนซึ่งประชาชนให้ความสำคัญ และเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ มีกิจกรรมดังนี้

5.1.1 ถนนปลอดถังขยะ เป็นการดำเนินการที่ต้องการให้ประชาชนคัดแยกขยะในครัวเรือนและรวบรวมขยะใส่ถุง/ถังขยะในครัวเรือนและนำมาให้เทศบาลเก็บขนโดยไม่ต้องมีการพักขยะในถังขยะสาธารณะ เทศบาลจะดำเนินการเก็บขนขยะเป็นเวลาตามที่ชุมชนกำหนด

ในระยะเริ่มดำเนินการเทศบาลได้จัดเวทีประชาคมเพื่อนำเสนอแนวทางถนนปลอดถังขยะให้ประชาชนรับทราบทำความเข้าใจและขอความเห็นชอบจากประชาชน/ประชาคมจัดตั้งแกนนำชุมชนด้านการจัดการขยะ จัดประชุมแกนนำในชุมชน ให้แกนนำชุมชนร่วมกันคัดเลือกถนนสายต่างๆ ในชุมชน เพื่อเข้าร่วมโครงการถนนปลอดถังขยะ ประกาศเป็นถนนปลอดถังขยะในชุมชน รณรงค์ให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตถนนปลอดถังขยะเข้าร่วมโครงการ มีการประชาสัมพันธ์โดยการแจกเอกสารเผยแพร่ เติมนรณรงค์ ประกาศทางสื่อ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับประชาชน ชุมชน เทศบาล เพื่อให้ประชาชนร่วมมือกันขับเคลื่อนโครงการ โดยร่วมกันคัดแยกขยะในครัวเรือนก่อนทิ้ง และรวบรวมขยะที่จะทิ้งใส่ถุง นำถุงขยะมาทิ้ง/วางหน้าอาคารตามเวลาที่ได้ตกลงร่วมกัน และรถเก็บขนรวบรวมขยะของเทศบาลจะเข้าดำเนินการเก็บขนขยะในชุมชนถนนปลอดถังขยะวันละ 2 ครั้ง

5.1.2 ธนาคารขยะและเพิ่มประสิทธิภาพในการคัดแยกขยะ เป็นการดำเนินการไปพร้อมๆ กับการดำเนินการถนนปลอดถังขยะ ทั้งนี้ สืบเนื่องจากการที่ประชาชนได้ทำการคัดแยกขยะก่อนทิ้งทำให้มีขยะบางส่วนที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ สามารถจำหน่ายให้ร้านรับซื้อของเก่าเพื่อไปแปรรูปนำกลับมาใช้ เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับขยะที่คัดแยก ระยะแรกเริ่มดำเนินการ โดยจัดประชุมแกนนำประชาชน ชุมชน องค์กรเครือข่ายเพื่อปรึกษาหารือและค้นหาแนวทางร่วมกันในการดำเนินการจัดตั้งธนาคารขยะ เพื่อสำหรับรับซื้อขยะรับฝากขยะ จัดตั้งเป็นธนาคารขยะชุมชน เทศบาลเมืองกระบี่ได้ให้การสนับสนุนด้านการเงินในรูปเงินอุดหนุนเพื่อเป็นทุนในการก่อตั้งธนาคารและเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการรับซื้อขยะ ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ อบรมให้ความรู้ด้านวิชาการเกี่ยวกับการดำเนินงานของธนาคารขยะและสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งธนาคารขยะชุมชน รณรงค์ให้ประชาชนคัดแยกขยะก่อนนำมาทิ้ง นำขยะที่คัดแยกได้มาขายหรือฝากกับธนาคารขยะชุมชน โดยเฉพาะขยะเปียก

5.1.3 การปรับปรุงคุณภาพมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล เป็นการดำเนินการที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับขยะเปียกที่มีการรณรงค์คัดแยกขยะในชุมชน โดยมอบหมายให้ธนาคารขยะชุมชนรับซื้อขยะเปียกที่ประชาชนคัดแยกและไม่มีผู้รับซื้อ การรับซื้อขยะเปียกทำโดยให้ประชาชนคัดแยกขยะและนำขยะเปียกมาขายหรือฝากกับธนาคารขยะชุมชน เทศบาลจะมารับซื้อต่อเพื่อนำมาปรับปรุงและแปรรูปเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพและน้ำยาล้างทำความสะอาดถนนประสงค์ นวัตกรรมที่ได้นำกลับมาใช้ในงานกิจกรรมต่างๆ ของเทศบาล เช่น เป็นปุ๋ยใช้ในสวนสาธารณะของเทศบาล นำน้ำหมักชีวภาพมาผลิตเป็นน้ำยาล้างทำความสะอาดตลาดเทศบาล ล้างคูระบายน้ำ เป็นปุ๋ยน้ำรด

ต้นไม้ เป็นต้น นอกจากนี้เทศบาลยังดำเนินการส่งเสริมให้ประชาชนนำผลิตภัณฑ์ที่ได้ไปใช้แจกจ่ายให้กับประชาชนไปใช้ในครัวเรือน ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดความรุนแรงของปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับครอบครัวและชุมชนด้วย

5.2 การพัฒนาและรักษาความสะอาดของถนนทางเท้าสถานที่สาธารณะและสิ่งแวดล้อม
ในชุมชน โรงเรียน วัด มัสยิด ฌาปนสถาน สถานที่ทำงานและสถานประกอบการต่างๆ เทศบาลมีการดำเนินการดังนี้

5.2.1 การจ้างเหมากวาดขยะถนนและทางเท้าสาธารณะ ให้เอกชนรับจ้างกวาดขยะถนนและที่สาธารณะในชุมชนนั้น ในระยะเริ่มดำเนินการได้มีการสำรวจข้อมูลถนนและทางเท้าที่สาธารณะในเขตพื้นที่รับผิดชอบ สำรวจข้อมูลความต้องการของชุมชนในการดูแลความสะอาดเรียบร้อยของถนนและทางเท้าในพื้นที่ของชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลจากผลการสำรวจที่ได้ จัดแบ่งเขตโซนพื้นที่รับผิดชอบ ประเมินการค่าใช้จ่ายในการจ้างเอกชนดำเนินการทำความสะอาด ดำเนินการจัดจ้างเอกชนบุคคลเข้าดำเนินการกวาดขยะบนถนน และทางเท้าสาธารณะสายต่างๆ ให้การสนับสนุนส่งเสริมประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการควบคุมผู้รับจ้าง การมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดูแลความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชนตนเอง ประเมินผลตรวจรับงานจ้างโดยให้ชุมชนร่วมเป็นกรรมการตรวจรับงานจ้าง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนการดำเนินการจ้างอย่างเป็นระบบ

5.2.2 การจ้างเหมาตัดแต่งและตัดหญ้าริมทางเท้าขอบคูระบายน้ำและริมถนน
โดยการสำรวจข้อมูลของถนนสายต่างๆ ในพื้นที่รับผิดชอบ วิเคราะห์ปัญหาและความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จัดลำดับความสำคัญของความต้องการแก้ไข จัดแบ่งเขตพื้นที่ความรับผิดชอบ ประเมินการค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ จ้างเหมาบุคคลดำเนินการตัดหญ้าริมทางเท้า ขอบคูระบายน้ำและริมถนนในพื้นที่เขตเทศบาล พร้อมทั้งส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนดูแลทัศนียภาพด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้เกิดความสวยงามเป็นชุมชนที่สะอาด น่าอยู่น่าอาศัย ประเมินผลตรวจรับงานจ้างโดยให้ชุมชนร่วมเป็นกรรมการตรวจรับงานจ้างเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการดำเนินการจ้างอย่างเป็นระบบ

5.2.3 การจ้างเหมาเก็บขนขยะในเขตเทศบาล ในการดำเนินการให้เอกชนรับจ้างเก็บขนขยะมูลฝอยในถนนชุมชนและที่สาธารณะในชุมชนนั้น ในระยะเริ่มดำเนินการได้มีการสำรวจข้อมูลปริมาณขยะ จุดวางถังขยะ เวลาเก็บขนขยะ ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ สำรวจข้อมูลความต้องการของชุมชนในการเก็บขนขยะในพื้นที่ของชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลจากผลการสำรวจที่ได้ จัดแบ่งเขตโซนพื้นที่รับผิดชอบ ประเมินการค่าใช้จ่ายในการจ้างเอกชนดำเนินการเก็บขนขยะโดยใช้น้ำหนักขยะเป็นตัวกำหนดในการจ่ายค่าจ้าง จ่ายค่าจ้างตามน้ำหนักขยะที่จัดเก็บได้ ดำเนินการจัดจ้างเอกชน

บุคคลเข้าดำเนินการเก็บขนขยะมูลฝอย ให้การสนับสนุนส่งเสริมประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการควบคุมผู้รับจ้าง การมีส่วนรับผิดชอบในการดูแลความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยของชุมชนตนเอง ประเมินผลตรวจรับงานจ้างโดยให้ชุมชนร่วมเป็นกรรมการตรวจรับงานจ้าง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการดำเนินการจ้างอย่างเป็นระบบ

5.2.4 การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทำความสะอาดระบบระบายน้ำในเขตเทศบาล

ในการดำเนินการให้เอกชนรับจ้างทำความสะอาดระบบระบายน้ำในเขตเทศบาล เขตชุมชนนั้นในระยะเริ่มดำเนินการได้มีการสำรวจข้อมูลระบบระบายน้ำ ปัญหาของระบบระบายน้ำ ในเขตชุมชนและในเขตพื้นที่รับผิดชอบ สำรวจข้อมูลความต้องการของชุมชนในพื้นที่ของชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลจากผลการสำรวจที่ได้ จัดแบ่งเขตโซนพื้นที่รับผิดชอบ ประมาณการค่าใช้จ่ายในการจ้างเอกชนดำเนินการขุดลอกและทำความสะอาดระบบระบายน้ำ ดำเนินการจัดจ้างเอกชนบุคคลเข้าดำเนินการให้การสนับสนุนส่งเสริมประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการควบคุมผู้รับจ้าง การมีส่วนรับผิดชอบในการดูแลความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการดำเนินการของชุมชนตนเอง ประเมินผลตรวจรับงานจ้างโดยให้ชุมชนร่วมเป็นกรรมการตรวจรับงานจ้างเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการดำเนินการจ้างอย่างเป็นระบบ

5.2.5 การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและการรักษาความสะอาดชุมชนและสถานที่สาธารณะ

เป็นการดำเนินการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนตามที่มีการร้องขอความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนและจากการสำรวจปัญหาความต้องโดยเจ้าหน้าที่ ในการดำเนินการจะจัดเจ้าหน้าที่เทศบาลเข้าดำเนินการพัฒนาร่วมกับประชาชนในพื้นที่ จัดเจ้าหน้าที่เข้าร่วมแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมตามที่ได้มีการร้องขอเป็นการจัดชุดพัฒนาหรือชุดเคลื่อนที่เร็ว ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกเทศบาลประสานการดำเนินการร่วมกับประชาชนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อร่วมมือกับประชาชน ชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและการรักษาความสะอาดชุมชนและสถานที่สาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพรวดเร็ว ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ประชาชน องค์กรชุมชน

5.2.6 การพัฒนาและรักษาความสะอาดตลาดสดเทศบาล (ตลาดสดเทศบาล)/

ตลาดเอกชน

ในส่วน of ตลาดสดเทศบาล(ตลาดสดเทศบาล)เป็นการดำเนินการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและรักษาความสะอาดในตลาดสดของเทศบาลโดยการจ้างเอกชนเข้าทำความสะอาด จัดเจ้าหน้าที่ทำการล้างตลาดสดหลังตลาดเลิกทำการทุกวัน และกำหนดให้มีการล้างทำความสะอาดตามหลักสุขาภิบาลเดือนละ 1 ครั้ง รมรงค์ให้ผู้ประกอบการในตลาดมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา

สิ่งแวดล้อมและรักษาความสะอาดของตลาดสด จัดตั้งแกนนำเข้าร่วมดำเนินการ อบรมให้ความรู้แกนนำ กระตุ้นให้แกนนำมีกิจกรรมดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จัดเวทีเพื่อให้แกนนำปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ในส่วนในตลาดเอกชนเข้าไปร่วมสนับสนุนในการดูแลสิ่งแวดล้อมพัฒนาความสะอาด แนะนำสนับสนุนให้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมของตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งแกนนำ อบรมให้ความรู้แกนนำ กระตุ้นให้แกนนำมีกิจกรรมดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จัดเวที เพื่อให้แกนนำปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำตัวแทนผู้ประกอบการ แกนนำไปทัศนศึกษาดูงานตลาดสดในจังหวัดใกล้เคียงเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคีเครือข่ายอื่น สามารถนำแนวทางแบบอย่างที่ดีมาปรับใช้ให้ตลาดสดสามารถรองรับการบริการแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนได้รับการคุ้มครองให้ได้รับบริการที่ดี มีความปลอดภัยและเป็นธรรม

5.2.7 การแก้ไขเหตุรำคาญจากปัญหาสิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนรำคาญที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นการดำเนินการทั้งในด้านการป้องกันควบคุมและส่งเสริมให้ประชาชนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี การดำเนินการทำโดยสำรวจสถานะสิ่งแวดล้อมและนำมาสรุปปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา กำหนดแผนงาน โครงการ กิจกรรมและดำเนินการตามแผนงาน โครงการกิจกรรม ประเมินผลการดำเนินการเพื่อให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องมีประสิทธิภาพตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชน ชุมชน สังคม ท้องถิ่น อย่างมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน องค์กร เอกชนภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน นอกจากนี้ยังดำเนินเข้าระงับเหตุรำคาญโดยการจัดส่งเจ้าหน้าที่เข้าตรวจสอบดูแลแก้ไขปัญหาเหตุรำคาญจากคำร้องเรียนของประชาชนจนเสร็จสิ้นสามารถแก้ไขปัญหได้อย่างเหมาะสมประชาชนอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ในส่วนของการบังคับใช้กฎหมายมีการดำเนินการด้านกฎหมายกับบุคคล องค์กรที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญอย่างเป็นระบบมีขั้นตอนที่ถูกต้องรวดเร็ว ยึดแนวทางการประนีประนอมแต่บังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง

5.2.8 การส่งเสริมสนับสนุนให้สถานประกอบการมีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ การเข้าดำเนินการทางด้านสิ่งแวดล้อมของสถานประกอบการทำโดยการจัดส่งเจ้าหน้าที่เข้าตรวจประเมิน ให้คำแนะนำแก่ผู้ประกอบการ ตลอดจนให้ความรู้อบรมเชิงปฏิบัติการแก่ผู้ประกอบการเพื่อให้มีการดูแลสภาพแวดล้อมในสถานประกอบการที่รองรับบริการอย่างเหมาะสม ผู้ปฏิบัติงานในสถานประกอบการทำงานในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีการตรวจประเมินและให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่องอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

5.2.9 การจัดตั้งแกนนำเครือข่ายสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกชุมชน องค์การ
การจัดการทางด้านสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องดำเนินการ โดยประชาชนมีส่วนร่วม จึงได้มีการดำเนินการ
 ในลักษณะของการให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้ชุมชน องค์การต่างๆ เกิดแกนนำทางด้านสิ่งแวดล้อม
 จัดตั้งแกนนำด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาแกนนำเป็นกลุ่มเครือข่ายมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และม
 การติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน เป็นการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมสภาพแวดล้อม
 โดยประชาชนชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

5.2.10 การจัดเวทีประชาคมเพื่อค้นหาปัญหา แก้ปัญหา และกำหนดแนวทางในการ
แก้ปัญหา โดยประชาชน ดำเนินการโดยการกระตุ้นและการจัดให้มีเวทีประชาคม เพื่อเป็นเวทีให้กับ
 ประชาชน แกนนำ ภาวเครือข่ายใช้พบพูดคุยปรึกษาหารือ ตลอดจนเสนอความคิดเห็น แลกเปลี่ยน
 เรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ ค้นหาปัญหา สรุปปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและหา
 แนวทางในการแก้ไขปัญหาหารือกันเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและต่อเนื่อง

5.2.11 การส่งเสริมให้แกนนำเครือข่ายสิ่งแวดล้อมชุมชน องค์การ มีกิจกรรมต่อเนื่อง
 โดยการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดเวทีประชาคม ประชาพิชัย ประสานด้านความรู้ วิชาการ ประสบการณ์
 ตลอดจนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้แกนนำได้มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีการ
 ติดตามปัญหา ร่วมแก้ปัญหาจนประสบความสำเร็จ

5.2.12 การส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและรับผิดชอบ
ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดำเนินการโดยจัดกิจกรรมรณรงค์รักษา
ความสะอาดและกิจกรรมพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยให้
 ประชาชน ชุมชน องค์การ แกนนำ เป็นแกนนำหลักในการชักชวนกระตุ้นให้ประชาชนและภาคี
 เครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

5.2.13 การส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนจัดตั้งแกนนำด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
 โดยการจัดส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจประเมินด้านการสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน กระตุ้นและ
 ส่งเสริม สนับสนุน ให้โรงเรียนจัดตั้งแกนนำด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีการตรวจประเมินดูแล รักษา
 และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

5.2.14 การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด/มัสยิด โดยการจัดส่ง
 เจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจประเมินด้านการสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในวัด/มัสยิด กระตุ้นและส่งเสริม
 สนับสนุน ให้วัด/มัสยิดจัดหาแกนนำด้านสิ่งแวดล้อม จัดตั้งแกนนำด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้แกนนำ
 มีการตรวจประเมินดูแลรักษาป้องกันและร่วมกันพัฒนาสิ่งแวดล้อมของวัด/มัสยิดอย่างต่อเนื่อง

5.2.15 การกำจัดหนู เป็นการดำเนินการควบคุมประชากรหนูที่อาศัยอยู่ในชุมชน โรงเรียน ตลาดสด สถานที่สาธารณะ ตลอดจนบ้านเรือนของประชาชน โดยในการดำเนินการ เทศบาลจะร่วมกับประชาชนแกนนำในชุมชนสำรวจแหล่งอาศัยของหนู และวางเหยื่อเพื่อกำจัดหนู หลังจากกำจัดหนูแล้วก็มีการดำเนินการเฝ้าระวังโดยประชาชนในชุมชนช่วยเดิมสารกำจัดหนูอย่างต่อเนื่องเพื่อป้องกันมิให้เกิดหนูขึ้นอีกโดยมีการดำเนินการทั้งปี เพื่อให้สามารถควบคุมและลดประชากรหนูจนหมดไปในที่สุด

5.2.16 การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการสุขาภิบาลที่อยู่อาศัยของประชาชนในชุมชน เป็นการดำเนินการรณรงค์ส่งเสริม อบรมให้ความรู้ แนะนำแนวทาง ปฏิบัติในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการสุขาภิบาลที่อยู่อาศัยของประชาชนในชุมชน โดยการตรวจแนะนำประเมินผลเป็นระยะ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร กระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในประชาชน ชุมชน ภาวการณ์ช่วยในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการสุขาภิบาลที่อยู่อาศัยของประชาชนในชุมชน

5.2.17 การควบคุมดูแลและกำกับการดำเนินการสุสานฌาปนสถาน เป็นการดำเนินการโดยเทศบาลในการเข้าตรวจสอบควบคุมให้มีการดำเนินการฌาปนกิจศพ ผังศพ ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและความปลอดภัยจากการประกอบพิธีศพ ไม่ก่อให้เกิดเหตุเดือดร้อนรำคาญและปัญหาสิ่งแวดล้อม

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาขยะมูลฝอยของชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา รวบรวมไว้เป็นแนวทางประกอบการศึกษา พอสรุปได้เป็นสังเขปดังนี้

ศักดิ์สิทธิ์ แยมศรี (2543) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่าภาพรวม การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปรือมีลักษณะ เป็นชุมชนเมือง มีแนวเขตติดต่อกับเมืองพัทยาซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ประชาชนดั้งเดิม และผู้มาพักอาศัยใหม่จึงไม่ให้ความสนใจใช้เพียงเป็นที่พักอาศัยเท่านั้น ประชาชนที่มีส่วนร่วมต่ำ น่าจะเกิดจากกลุ่มระดับการศึกษาต่ำ มีรายได้น้อยและมีสถานภาพที่อยู่อาศัยเป็นผู้เช่าหรือผู้อาศัย การมีส่วนร่วมด้านกิจกรรมและติดตามประเมินผลในระดับต่ำ โดยการมีส่วนร่วมด้านกิจกรรมสูงกว่าด้านการติดตามประเมินผล

พชรวรรณ ศรีวัลย์ (2543) ทำการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการกำจัดขยะของประชาชนในชนบท จังหวัดนครนายก ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมในการกำจัดขยะของประชาชนในชนบท จังหวัดนครนายกในระดับที่ควรปรับปรุง ความรับผิดชอบในการกำจัดขยะในครัวเรือนอยู่ในระดับที่ดี การเปรียบเทียบพฤติกรรมในการกำจัดขยะและความรับผิดชอบในการจัดการขยะ ตัวแปรด้านเพศ อายุ สถานภาพของครอบครัว จำนวนสมาชิกที่อยู่ประจำในครอบครัว ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยรวมทุกคนในครอบครัว อาชีพหลักของครอบครัว ด้านพฤติกรรมและความรับผิดชอบในการกำจัดขยะในครัวเรือน พบว่า เพศหญิงมีพฤติกรรมในการกำจัดขยะที่ดีกว่าเพศชายสถานภาพของครอบครัว คือแม่บ้านและสมาชิกในครัวเรือนดีกว่าหัวหน้าครอบครัว การศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนผู้ที่มีการศึกษาในระดับมัธยมต้นขึ้นไป มีพฤติกรรมและความรับผิดชอบดีกว่าสมาชิกที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา และต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยรวมของทุกคนในครอบครัวน้อยกว่า 3,000 บาทถึง 5,000 บาท ดีกว่ารายได้ที่สูงกว่า 5,000 บาทขึ้นไป และอาชีพเกษตรกรรมจะดีกว่าอาชีพค้าขายและรับจ้าง ในส่วนความคิดเห็นในการกำจัดขยะ ได้ให้ความสำคัญกับที่รองรับขยะประจำครัวเรือน แต่ยังไม่ทิ้งขยะรวมในถังลักษณะรวมขยะทุกประเภทซึ่งเป็นการไม่ถูกต้องนักดังนั้นการเก็บรวบรวมและแยกตามประเภทและชนิดของขยะจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการขยะและนำไปกำจัดอย่างถูกวิธีและปลอดภัย

วิโรจน์ ดันติธรรม (2543) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะ ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พบว่า ภาพรวมการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากส่วนราชการในระดับปานกลางปัจจัยการมีส่วนร่วมไม่มีความแตกต่างกันตามเพศ การศึกษา อาชีพ และรายได้ แต่แตกต่างกันตามอายุ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่

พโยม รุจิรัสรวงศ์ (2543) ศึกษาเรื่อง ปัญหาและทางออกการจัดเก็บขยะในเขตชุมชนเมือง กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านสวน พบว่า เทศบาลกับประชาชนขาดการประสานงานกันการปฏิบัติงานส่วนมากมาจากสาเหตุการปฏิบัติงานของคน ขาดอุปกรณ์การจัดเก็บขยะ ขาดรถยนต์เก็บขยะ ขาดงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์จัดเก็บขยะและรถยนต์ พฤติกรรมประชาชนไม่มีการคัดแยกและการลดปริมาณขยะมูลฝอยเพราะไม่มีการสนับสนุนจากเทศบาลบ้านสวน

ไพจิตร วสันตเสนานนท์ และคนอื่นๆ (2548) ศึกษาการจัดการมูลฝอยในชุมชนบ้านเมืองบัวอย่างมีส่วนร่วม ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การดำเนินการโครงการประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก ได้รับความสนใจ ได้รับความร่วมมือทุกกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองบัว โรงเรียนเมืองบัววิทยาคารและโรงเรียนอื่นๆ ในตำบลเมืองบัว อนามัยตำบลเมืองบัว เกษตรตำบลเมืองบัว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน

ทุกส่วน องค์การทางศาสนา ได้เข้ามามีส่วนส่งเสริมสร้างงานวิจัยได้อย่างกลมกลืนไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยเฉพาะประชาชนชุมชนเมืองบัวทั้ง 6 หมู่บ้าน ทุกครัวเรือนได้ร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมตามที่วิจัยร้องขอด้วยความเต็มใจจนปฏิบัติการเองด้วยความเคยชิน ซึ่งนอกจากนี้บางคนยังได้อำชีพเสริมใหม่ด้วย เช่น พ่อค้าแม่ค้าขายวัสดุรีไซเคิล หลายรายรวมกลุ่มเพื่อทำโรงผลิตปุ๋ยชีวภาพ ทำน้ำหมักชีวภาพใช้เอง ที่สำคัญชุมชนอื่นภายในตำบลเมืองบัวได้นำรูปแบบการจัดการขยะไปใช้ในชุมชนตัวเองด้วย

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ และคณะ (2549) ศึกษาการจัดการขยะชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบและมาตรการทางสังคม เศรษฐศาสตร์ การจัดการและกฎหมาย เพื่อแก้ไขปัญหาขยะชุมชน ได้นำรูปแบบของการคัดแยกขยะ และการเก็บขนขยะมูลฝอยจากผู้ผลิตขยะมูลฝอยที่เป็นชุมชน ตลาดสดและห้างสรรพสินค้า มาทดลองใช้ในหมู่บ้านที่ทำการศึกษาคณะเทศบาลตำบลประชาธิปไตย และเทศบาลเมืองคูคต พบว่ารูปแบบการคัดแยกขยะมูลฝอยจากหมู่บ้านที่ทำการศึกษามีความคล้ายคลึงกัน รูปแบบการเก็บขยะที่ใช้สามารถลดเวลา ลดระยะทาง และจำนวนครั้งในการเก็บขนลดลง โดยประสิทธิภาพในการนำรูปแบบมาใช้ให้ได้ผลจะต้องมีปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุน คือ ปัจจัยทางสังคม เศรษฐศาสตร์ และกฎหมาย

กิงกาญจน์ บุญมา (2549) ศึกษาถึงความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยในบ้านใหม่หลังมอ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อชี้ให้เห็นว่าความสำคัญของการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนให้มากขึ้นเนื่องจากประชาชนทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในฐานะผู้สร้างขยะมูลฝอย และเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการจัดการกับปัญหานั้นๆ โดยเฉพาะที่มีผลต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยการสร้างจิตสำนึกสาธารณะและทักษะให้กับประชาชนในการมีส่วนร่วมในการร่วมแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยจึงเป็นหลักการสำคัญที่ต้องช่วยกันเสริมสร้างและพัฒนาในแต่ละกลุ่มอายุให้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

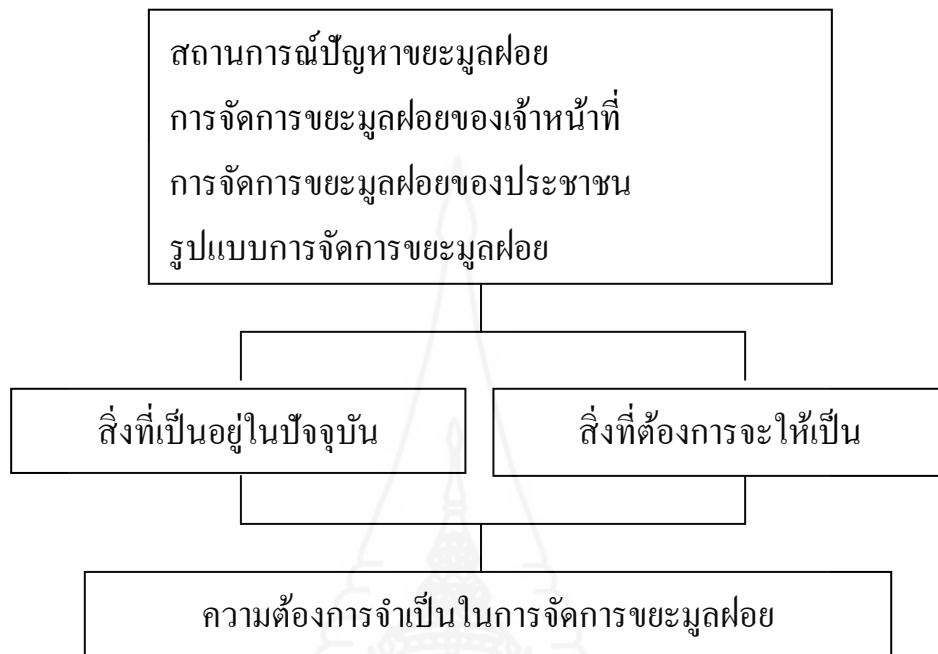
ธนาพร ประสิทธิ์นราพันธุ์ (2550) ศึกษาการจัดการขยะชุมชนของบ้านดงม่อนกระทิง เทศบาลนครลำปางพบว่า การจัดการขยะมูลฝอยมีรูปแบบดำเนินการจัดการด้วยตนเอง โดยดำเนินการจัดเก็บขยะ การจัดหาแรงงานเพื่อปฏิบัติงานการจัดเก็บค่าธรรมเนียมเก็บขยะ การบริหารกองทุนขยะ และการแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมถึงการกำหนดเกณฑ์การปฏิบัติเพื่อจัดการขยะมูลฝอยชุมชนเอง ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอย่างมากในการจัดการขยะมูลฝอย โดยในกระบวนการดำเนินงานของชุมชนนั้น ปัจจัยการรับรู้ข่าวสาร ผู้นำ การมีส่วนร่วมของชุมชน การสนับสนุนของสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ และเทศบาลนครลำปางเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการขยะมูลฝอยของชุมชน โดยเป็นการหนุนเสริมการดำเนินงานของชุมชนให้มีศักยภาพในการจัดการขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น

ศุภชัย ไชยลังกา(2551) ศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอย ในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า ประชากรในชุมชนเขตเทศบาลตำบลแม่สาย มีพฤติกรรมในการจัดการขยะมูลฝอยหลายทาง เช่น การเผา การฝัง การนำไปทิ้งยังสถานที่สาธารณะ คราวเรือนส่วนใหญ่ยังไม่มี การคัดแยก การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยยังอยู่ในระดับต่ำ ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยมีแนวโน้มสูงขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของประชากร การจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลแม่สายยังมีข้อจำกัดในด้าน การบริหารบุคลากรงบประมาณ เครื่องมือเครื่องใช้ ยานพาหนะ โดยเสนอแนะให้จัดทำแผนแม่บทในการจัดการขยะมูลฝอยในระยะสั้น ระยะยาว และปรับปรุงระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัญหาพฤติกรรมกำจัดขยะของประชาชน การมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องขยะมูลฝอยและความคิดเห็นต่อปัญหาขยะมูลฝอย ได้มีความสัมพันธ์ในแง่บวกในการมีส่วนร่วม เทศบาลกับประชาชนขาดการประสานงานกัน กระบวนการปฏิบัติงาน ขาดอุปกรณ์การจัดเก็บขยะ ขาดรถยนต์เก็บขนขยะ ขาดงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์จัดเก็บขยะและรถยนต์ พฤติกรรมประชาชนไม่มีการคัดแยกและการลดปริมาณขยะมูลฝอย การแก้ไขปัญหาในทุกกิจกรรมจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกๆ องค์กร ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษามาเชื่อมโยงกับแนวคิดในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ซึ่งได้เริ่มศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคล/ครัวเรือนพฤติกรรมในการกำจัดขยะ การรับรู้เกี่ยวกับนโยบายการจัดการขยะ ความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการจัดการขยะ เพื่อนำมาวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยของชุมชนแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลท่าสาย โดยการดำเนินการทุกขั้นตอนชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ สังเกต อภิปรายเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา สรุปผลร่วมกัน ตามแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและร่วมประเมินเพื่อกำหนดความแตกต่างหรือผลลัพธ์ ระหว่างสภาพที่ควรจะเป็นกับสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน ตามความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอย การจัดการขยะมูลฝอยของเจ้าหน้าที่ การจัดการขยะมูลฝอยของประชาชน และรูปแบบในการจัดการขยะมูลฝอย เพื่อให้ได้ข้อมูลนำมาจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น หากความต้องการจำเป็นที่แท้จริงมาใช้เพื่อแก้ปัญหาต่อไป

7. กรอบการดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 2.1 กรอบการดำเนินการวิจัย